

Adult education policies of the government of Democrat Party¹

Demokrat Parti iktidarının halk eğitimi politikaları

Melehat Gezer²
Şaban Ortak³

Abstract

The revolutionary developments performed with the establishment of Turkish Republic changed the political, social, legal and economic structure of Turkish society. Among these developments, education had a significant part. In the Republican period, there were many efforts to make the public more conscious and organized through the Turkish Hearth movement, public schools and community centres. Foreign educational specialists and teachers also contributed to these efforts, which were oriented to modernising education.

The Democratic Party (DP), a milestone in Turkey's post-Republican political history, made many achievements in a variety of fields, such as health, economy and foreign policy. Moreover, it significantly improved public education. This study analyses the DP's public education efforts in the 1950s, when the DP invited Professor Watson Dickerman, a specialist in the field of adult (public) education, to Turkey to take his advice about these projects. Dickerman investigated and analysed the field of adult education in Turkey and filed a report to the Ministry of Education including his observations and suggestions. Dickerman's report about adult education considerably

Özet

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile birlikte, Türk toplumunun siyasi, sosyal, hukuki ve ekonomik yapısını değiştirecek çeşitli inkılap hareketleri yapılmıştır. Bu inkılap hareketleri içerisinde eğitim önemli bir yer tutmaktadır. Cumhuriyet Dönemi'nde Atatürk'ün önderliğinde, Türk Ocakları, Millet Mektepleri ve Halkevleri hareketiyle, halkın bilinçlenmesi ve örgütlenmesinin sağlanmaya çalışıldığı görülmektedir. Ayrıca bu dönemde, eğitim alanında modernleşmeyi sağlamak amacıyla yabancı eğitim uzmanlarından ve öğretmenlerden yararlanılmıştır. Cumhuriyet sonrası Türkiye siyasi tarihinde önemli bir dönüm noktası olan Demokrat Parti, sağlık, ekonomi, dış politika gibi birçok alanda önemli başarılar öncülük etmiştir. Bu başarıların yanı sıra Demokrat Parti'nin halk eğitimi alanında da oldukça önemli adımlar attığı görülmüştür. Araştırmada Demokrat Parti iktidarının 1950-1960 yılları arasında uyguladığı halk eğitimi çalışmalarının incelenmesi amaçlanmıştır. Yapılan araştırma sonucunda Demokrat Parti'nin halk eğitimi alanında faydalanmak üzere Halk eğitimi uzmanı Prof. Watson Dickerman'ı Türkiye'ye davet ettiği bilgisine ulaşılmıştır. Dickerman, halk eğitimi alanında

¹ Bu çalışma Melehat Gezer'in yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Arş. Gör., Dicle Üniversitesi, Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi, Diyarbakır, melehatgezer@gmail.com

³ Doç. Dr., Şaban Ortak, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Afyonkarahisar, sortak@aku.edu.tr

influenced the DP's adult education policy. Following his report, the DP established the Department of Adult Education in 1951, which was subject to the General Directorate of Higher Education and the Ministry of Education.

In 1952, the Office of Adult Education went into service. The activities of this institution were conducted in villages and sub-districts. Public lecture rooms were opened in villages and sub-districts in 1953, and community colleges were founded in districts in 1956. The General Directorate of Adult Education was founded on August 29, 1960. Its main goals were to enlarge the sphere of influence of adult education services and to manage nationwide activities systematically under one institution. These improvements demonstrate that adult education activities were important to the DP, and that adult education was systematised.

Keywords: The democratic party, adult education, the community centers, Watson Dickerman

[\(Extended English abstract is at the end of this document\)](#)

yaptığı çeşitli incelemeler sonucundaki gözlemlerini ve önerilerini Milli Eğitim Bakanlığı'na rapor halinde sunmuştur. Dickerman'ın halk eğitimi alanındaki önerileri ve sunduğu raporun, DP iktidarının halk eğitim politikasına önemli etkileri olduğu tespit edilmiştir. Sunulan raporları dikkate alan Demokrat Parti iktidarı, 1951 yılında Bakanlık bünyesi içinde idari olarak Yüksek Öğrenim Genel Müdürlüğü'ne bağlı olan Halk Eğitim Şubesi'ni kurmuştur. 1952 yılında ise bir 'Halk Eğitim Bürosu' kurulmuştur. Bu kurumun faaliyetleri kısa zamanda köylere, bucaklara aktarılmış, 1953 yılında köy ve bucaklarda 'Halk Okuma Odaları', 1956 yılında da ilçelerde 'Halk Eğitimi Merkezleri' açılmaya başlanmıştır. 29 Ağustos 1960 tarihinde halk eğitimi hizmetlerinin etki alanını genişletmek ve etkinliklerini sistemli olarak yurt genelinde sürdüreceği olan bir kuruluşla yürütmek üzere, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak 'Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü' kurulmuştur. Bu gelişmelerin hepsi Demokrat Parti döneminde halk eğitimi çalışmalarına önem verildiğini ve halk eğitiminin sistemli hale getirildiğini göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Demokrat Parti, halk eğitimi, halkevleri, Watson Dickerman

Giriş

Türk devletlerinde eğitim kurumları; tarih boyunca, önemli ve saygıdeğer kurumlar olarak düşünülmüştür. Eğitim alanındaki devlet sorumluluğu ve önderliği, Türk tarihinin ilk yıllarında başlamıştır. Selçuklu ve Osmanlı Devleti Dönemi'nde devletin, eğitim kurumlarının gelişmesinde çok önemli katkıları olmuştur (Kaya, 2009: 17-67). Osmanlı toplumunda; medrese gibi eğitim kurumları, toplumun huzurunu ve uyumunu sağlamanın yanında uygarlığın gelişmesinde de önemli bir rol oynamıştır. Aynı zamanda, eğitim kurumları, kamu görevlilerinin ve ordu personelinin yetişme kaynağı olmuştur.

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte artık Türk milleti için yeni bir dönem başlamıştır. Ülkeyi her alanda daha yakından tanımak, keşfetmek ve tespit etmek gerekmiştir (Toksoy, 2007: 477). Söz konusu ihtiyaçların karşılanmasında eğitim önemli bir yer tutmaktadır. Eğitimle, kültürün, toplumun, siyasal düzenin ve ekonomik faaliyetlerin devamı sağlanmaktadır. Bu bakımdan bir ülkedeki eğitim sisteminin bütün topluma yönelik olması gerekmektedir (Türk S. ve Türk, H.S., 2007: 1). Dolayısıyla

bireyin ailesine ve yaşadığı çevrenin gelişmesine hizmet etmesi amacı halk eğitiminin ortaya çıkmasını zorunlu kılmıştır. Bu nedenlerle Cumhuriyet Türkiye'si ve Atatürk, halk eğitimi alanındaki faaliyetlere büyük önem vermiştir.

Halk Eğitimi

Örgün eğitim dışında görülen halk eğitimi çok eski zamanlara dayanmakla birlikte, metotsuz da olsa, uygulanmış bir eğitim dalıdır. Halk eğitimi kavramı, Fransa ve Türkiye gibi birkaç ülke dışında diğer ülkelerde pek kullanılmamaktadır. Yaygın eğitim ve yetişkin eğitimi terimleri kimi zaman farklı anlamlarda kullanılsa da çoğunlukla halk eğitimi ile eş anlamlarda kullanılmaktadır (Okçabol, 2006: 17-20). Halk eğitimi, taşıdığı önem ve toplumlara kazandırdığı değerle orantılı olarak dünyanın her yerinde değişik açılardan ele alınmakta, bu yüzden farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Halk eğitimi terimi kimi ülkelerde toplum kalkınması bağlamında, içinde yaşanan toplumun kaynaklarından yararlanmasını bilen insanların gereksinmelerini karşılayıcı, eğitimcilerle katılımcıların yatay ilişkide olduğu ve katılımcılarla birlikte tasarlanan etkinlikler için kullanılmaktadır. UNESCO tarafından ise; 'Genellikle on beş ya da daha ileri yaşta olup örgün okul ve üniversite sisteminin dışında bulunan kimselerin yararına sunulan ve gereksinimlere göre düzenlenen eğitim' olarak tanımlanmıştır (Okçabol, 2006: 17-20).

Ülkemiz açısından çok tipik gördüğümüz başlıca halk eğitimi tanımları şunlardır: Halk eğitimi, özellikle yetişkinler için düzenlenmiş, tam zamanlı programlar dışında, artık tam zamanlı ve sürekli olarak okula devam etmeyen kimselerin bilerek ve isteyerek bilgi, anlayış ve becerilerini geliştirmek, zevk ve tutumlarında değişiklik meydana getirmek ya da karşılaştıkları kişisel veya toplumsal sorunları kavramak, çözümlenmek amacıyla giriştikleri birbirine bağlı ve düzenli faaliyetlerden oluşan bir süreçtir (Güneş, 1996: 10). Bir diğer tanımda halk eğitimi, Cumhuriyet Dönemi'nde halkın duygu, düşünce, kültür birliği ve bütünlüğünü sağlamak amacıyla yapılan eğitim çalışmaları olarak ifade edilmiştir (Kılıç, 1968:18-19). VI. Maarif Şurasına sunulan Halk eğitimi raporunu 'Halk Eğitimi Problemi' adlı kitapta toplayıp yayınlayan Hayreddin Dönmezer'e göre ise halk eğitimi, gelişen ve değişen dünya şartları içinde bir ülkenin kalkınması ve ilerlemesi için halkın maddi manevi seviyesinin geliştirilmesidir (Dönmezer, 1957: 5). Bu bağlamda halk eğitiminin, toplumun kalkınmasında ve demokratik değerlerin kazandırılmasında önemli bir role sahip olduğu söylenebilir. Nitekim geçmişte birçok ülke, toplumun çeşitli kesimlerindeki cehaleti halk eğitimi ile yenmiş; böylece kalkınmanın yolunu açmıştır. Günümüzde de birçok devlet, vatandaşlarını her zaman genel nitelikte ve görev/meslekleri ile ilgili en yeni bilgi ve teknikleri öğrenmiş bireyler olarak çağın içinde tutabilmek için örgün eğitim kurumlarını tamamlayan halk eğitimi kurumları oluşturmuştur (Türk S.

ve H.S. Türk, 2007: 1). Bu noktadan hareketle kültürel, toplumsal ve ekonomik kalkınmanın sağlanmasının, halk eğitimine bağlı olduğu söylenebilir. Türkiye’de ise halk eğitimi düşüncesi, özellikle okuma yazma eğitimi amacıyla, harf devriminden sonra gelişmiştir (Kaya, 2009: 111-112).

Türkiye’de Halk Eğitiminin Tarihi

Halk eğitimi fikri ve ihtiyacı, Türk toplumunda modern halk eğitimi anlayışından farklı olmak üzere somut örnekleriyle çok eskilere dayanmaktadır. Hun, Göktürk ve Uygur Türklerinin Tanrıları ve ölüleri için düzenledikleri dini törenler, Türk beylerinin düzenledikleri şölenler ve av eğlenceleri birer halk eğitimi hareketi olarak değerlendirilebilir. Orhun Yazıtları, Dede Korkut Masalları gibi tarihe geçmiş canlı belgeler, halk eğitimine örnek olarak verilebilir (Kılıç, 1968: 2). Ancak Eski Türklerde örgütlü bir halk eğitimi anlayışının olmadığı görülmektedir. Eski Türklerde halk eğitimi anlayışını; ailede, toplumda, küçüğe sevgi, büyüğe saygı, dürüstlük, ulus, duygu ve düşünce birliğine bağlılığın esas olarak alınması oluşturmaktadır. Eski Türklerde halk eğitimi ile sıralanan manevi değerlerin daima canlı tutulması; bunları ferdi ve sosyal hayatta kullanabilen ahlaklı bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmıştır (Çalış, 1965: 6; Gedikoğlu, 1953: 69).

İslamiyet’in kabulüyle beraber Eski Türk geleneklerine uhrevi hayat görüşü hâkim olmuştur. Böylece gerçekçi olan anlayış yerine yeni yönelimler, kurallar ortaya çıkmıştır. İslamiyet sonrası Türklerde; dernekler, tekkeler, camiler, mescitler, zaviyeler, esnaf kuruluşları ve farklı kollara ayrılmış bulunan tarikatlar, dini telkinlerini yapmakta, kendi kural ve mezheplerine göre, dindar adam yetiştirmekteydiler (Gedikoğlu, 1953: 69). Halkın birçoğu bu dini müesseselerin yanı sıra Türk halkının ruhunda kök salmış olan eski kahramanlık destanlarını okumaya devam etmiştir. Oğuzname, Battalgazi, Âşık Kerem, Âşık Garip, Karacaoğlan, Âşık Ömer, Köroğlu, Nasreddin Hoca hikâye ve destanlarıyla, halk, kendi zevk ve özünü, heyecanını tekrarlamakta ve yaşatmaktadır. Türk folklorunun önemli kaynaklarından birisi olan atasözleri de bugüne kadar canlı kalan eğitim öğelerimizdendir (Çalış, 1965: 6; Gedikoğlu, 1953: 70). Aynı zamanda meddah, orta oyunu, bilmece ve masallar da halk eğitimi örnekleri arasında gösterilebilir. Eski Türklerdeki şamanlar, din adamları, Horasan erleri ve halk şairleri de birer halk eğitimcisi olarak nitelendirilebilir. 17. yüzyılda Hz. Muhammed’in Medine’de kimsesizler için açılmış olan Suffa’da zaman zaman yaptığı dini konuşmalar da halk eğitimi aracı niteliğindedir (Okçabol, 2006: 126). Görüldüğü gibi halk eğitimi ihtiyacı Türk toplumlarında ilkçağdan itibaren başlamış ve bu ihtiyaç çeşitli eğitim ve kültür etkinlikleri ile giderilmiştir. Yapılan etkinlikler halk eğitimi adı altında yapılmamış olsa bile, içerikleri bakımından günümüz halk eğitimi anlayışı çerçevesinde değerlendirilebilir.

Selçuklu ve Osmanlı Devleti Dönemi'nde, günümüzdeki modern halk eğitimi sistemine ve faaliyetlerine rastlanmaktadır. Bu dönemlerde halk eğitiminin örgütlenme ve kurumlaşma açısından önemli gelişmeler kat ettiği görülmektedir (Kılıç, 1981: 110). Selçuklu ve Osmanlı Devleti Dönemi'nde halk eğitimi hareketi; medrese, lonca, ordu ve ahilik teşkilatı yoluyla sürdürülmüştür. Osmanlı Devleti'nde halk eğitimi, örgütlenme ve kurumlaşma bakımından yükselme döneminde en üst seviyeye ulaşmıştır (Kılıç, 1981: 110-111). Bu dönemde halk eğitime yönelik ilk bilinçli eylemin, 15. yüzyılda esnaf çıraklarına okuma yazma öğretme etkinliği olduğu söylenebilir (Çalış, 1965: 7). Osmanlı Devleti'nde ordu, halk eğitimi açısından büyük bir fonksiyonu icra etmektedir. Osmanlı Devleti'nin gelişme döneminde hıristiyan çocuklar devşirilerek, Acemi Oğlan Kışlaları'nda Türk ve İslam kültürüne göre yetiştirilmekteydi. Devşirilenler içinden yetenekli olanlar seçilerek Enderun okuluna alınıyordu. Ordu içinde sürdürülen bu faaliyetler, başarılı birer halk eğitim çalışması olarak değerlendirilebilir (Kılıç, 1968: 6; Okçabol, 2006:126). Bunların yanı sıra cami ve medreselerde halka özel din dersleri verilmiştir. Fatih Sultan Mehmet'in yaptırdığı camideki üstü açık havuz, Fatih medresesinde okutulan derslerin devamı için saraçhane haline getirilmiştir (Gedikoğlu, 1953: 70). Dolayısıyla cami ve mescitlerin, açık eğitimlerin yürütüldüğü ve konferansların gerçekleştirildiği bir yer olarak da işlev gördüğü söylenebilir. Cami ve mescitler dışında bilginlerin evleri, ilim ve edep toplantıları, saraylar, kahvehaneler, sahaflar ve kütüphaneler de birer yaygın eğitim kurumu niteliğindedir (Akyüz, 2008: 47-110).

Osmanlı Devleti'nin duraklama ve gerileme döneminde halk eğitimi alanında bir yavaşlama olmuş; ancak yenileşme hareketlerinin başlamasıyla halkı aydınlatma, yeni görüşleri anlatma ihtiyacı doğmuştur. Böylece Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde halk eğitimi çalışmaları tekrar canlanmıştır. Ülke genelinde gazete, roman, tiyatro, tarih dergileri gibi çeşitli yayınlar aracılığıyla halkın aydınlanması sağlanmaya çalışılmıştır. Tanzimat dönemi eğitimi, günümüz Türk eğitim sisteminin yavaş yavaş oluşturulduğu bir eğitim sistemine sahip olması bakımından önem arz etmektedir. Bu dönemin eğitiminde geleneksel ve modern eğitim kurumları şeklinde ikili bir anlayış göze çarpmaktadır. Geleneksel halk eğitimi kurumlarının yanında, yeni kurumların oluşturulduğu görülmektedir. Tanzimatla beraber halk eğitimi de üzerinde düşünülen bir konu haline gelmiştir (Kılıç, 1981: 113). 1861 yılında çıkartılan "Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye Nizamnamesi" ile halk eğitimi resmleştirilmiştir. Bu nizamnameyle; halkın yayınlar yoluyla bilinçlendirilmesi, halka dersler verilmesi, dini ve siyasi istismarın önlenmesi amaçlanmıştır (Kılıç, 1981: 113). 1865 yılında ise "Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye" tarafından İstanbul'da bir çırak okulu açılmıştır. Bu "Çırak Mektebi" açık bir halk eğitimi girişimidir (Oğuzkan, 1956: 2). Söz konusu okulda, ders saatleri öğrencilerin çalışma saatlerine göre düzenlenmiş ve öğrencilere okuma-yazma, hesap ve din dersleri

gibi alanlarda eğitim verilmiştir (Gedikoğlu, 1953: 71). 1874 yılına kadar devam eden bu çırak mektebi, 1908'de "Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye"nin bir tesisi olan Darüşşefaka mezunlarının girişimiyle yeniden açılarak 1928 yılına kadar hizmet vermiştir (Oğuzkan, 1954: 2).

Meşrutiyet Dönemi'nde ülkenin her yanında yoğun bir halk eğitimi çalışması başlamıştır. Bu çalışmalar; siyasi partiler, dernekler, okullar tarafından yürütülmüş ve basın yoluyla desteklenmiştir. Bu halk eğitimi faaliyetleri, gece dersleri, konferanslar ve kurslar şeklinde düzenlenmiştir (Akyüz, 2008: 298-299). İstanbul'da halka, okuma yazma, muhasebe, coğrafya, tarih, fen bilgisi, din bilgisi ve Fransızca gibi dersler verilmiştir. İstanbul'da dağınık ve istikrarsız olarak gerçekleştirilen bu gece kursları ve konferanslar, İttihat ve Terakki Fırkası, Cemiyet-i İlmiye-i İslamiye, 1869 yılında kurulan Beşiktaş Bilim Derneği ve 1912 yılında kurulan Türk Ocağı gibi kuruluşlar tarafından düzenlenmiştir (Oğuzkan, 1954: 2). 1913 yılında "Geçici İlköğretim Kanunu" ile halk eğitimi yasal bir hizmet kimliği kazanmıştır. Bu kanunun 3. maddesinde "Elişleri ve İhtiraf Mektepleri"nden söz edilmiş ve 6. maddesinde ise bu okulların amaçları anlatılmıştır (Taşdemirci, 1996: 495). II. Meşrutiyet Dönemi'nde ise halk eğitimi çalışmaları, Türk Yurdu, Halka Doğru ve Karagöz adlı dergilerle sürdürülmüştür (Okçabol, 2006: 126-127). İsmail Hakkı Baltacıoğlu, 1914'te Terbiye-i Avam (Halk Eğitimi) adlı bir konferans düzenlemiştir. Bu konferansta Baltacıoğlu: "Bir memlekette avam terbiyesi teessüs etmedikçe yalnız birkaç mütefekkir ve müçtehidin arzusu ile ve kanaati ile doğacak ve yaşayabilecek hiçbir terakki yoktur." diyerek halkın biraz alfabe, kıraat ve hesaplama seviyelerinin yükseltilemeyeceğini, çürüyen ciğerlerini, kuvvetsiz bacaklarını kurtarmak, gözlerini açmak, donmuş kalbini işletmek, azmini teşebbüsünü canlandırmak amacıyla halk eğitimine önem verilmesi gerektiğini belirtmiştir (Gedikoğlu, 1953: 72). Baltacıoğlu'nun gerçekleştirdiği bu halk eğitimi konferansı, 1914'te kitapçık halinde basılmıştır. Bu kitapçık, halk eğitiminin anlamı, konusu, kapsamının belirlenmesinde ilk ve önemli eserlerdendir (Akyüz, 2008: 299). Tüm bu olumlu çaba ve gelişmelere karşın halk eğitimi çalışmaları, savaş yılları sıkıntıları yüzünden daha fazla gelişme imkânı bulamamıştır.

Cumhuriyet Dönemi'ne gelindiğinde, yeni Türk devletinin halk eğitimine ihtiyaç duyduğu görülmektedir. Okullarda öğretilen bilgilerin hayatın pratik aşamalarından uzak olması bu dönemde halk eğitimine duyulan ihtiyacı ortaya koymuştur (Akyüz, 2008: 404). 1920 yılında Matbuat Müdüriyeti Umumiyesi'nce (Yayın Genel Müdürlüğü) halk dersleri açılmaya karar verilmiş, bu derslere Darulmuallimin konferans salonu tahsis edilmiştir. Dersler, herkesin ve memurların da katılması için sabah genel çalışma saatleri dışında ve konferans şeklinde verilmiştir. 1923'te toplanan Birinci Milli Eğitim Şurası gündeminde "Milli hars, milli kamus ve sarf, Milli musiki, milli lisan ve edebiyat, milli tarih kütüphanesi gibi" halk eğitimiyle yakından ilgili konular da işlenmiştir (Ayas,

1948: 437). Cumhuriyet Hükümetinin ilk Milli Eğitim Bakanı İsmail Safa Bey, 25 Kasım 1923 tarihli tamim ile valilerden halk eğitimini ele almalarını istemiştir. Cumhuriyet döneminin başında öğretmenler ve çeşitli mesleki kuruluşlar, kentlerde, köylerde, halk eğitiminde önemli görevler üstlenmişlerdir. 1925-1928 yılları arasında kent ve kasaba öğretmenleri İrşad Heyetleri (aydınlatma toplulukları) adı verilen gruplar halinde köylere giderek, halkı bilinçlendirmişler ve okuma yazma öğretmişlerdir (Akyüz, 2008: 404). Aralık 1925'te İzmir Milletvekili Mustafa Necati'nin önderliğinde Türk Öğretmenler Birliği tarafından Mayıs 1925'te "Halk Dershaneleri" açılmıştır. 1925 yılında Mustafa Necati'nin Milli Eğitim Bakanı olmasıyla halk dershaneleri daha da faal duruma gelmiştir (Okçabol, 2006: 127-128). 1926'da Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) bünyesinde ilk resmi teşkilat olan "Halk Eğitimi Şubesi" kurulmuştur. Fakat ne yapılacağı tam olarak bilinmediği, gerekli hazırlıklar yapılamadığı ve halk eğitiminde ihtisas sahibi elemanlar olmadığı için bir başarı elde edilememiştir (MEB, 1956: 12-13; Okçabol, 2006: 127). 1927 yılında da "Halk Derslikleri ve Halk Konferansları Yönetmeliği" çıkartılarak, Eğitim Şurası, halk dershaneleri ve halk konferansı için bazı çalışma esasları kabul etmiştir (Çalış, 1965: 10). Bu yönetmelikle, çeşitli sebeplerle hiç okuyamamış veya istediği öğretim seviyesine ulaşamamış olan bireylerin, bir cumhuriyet vatandaşının bilmesi gereken temel vatandaşlık bilgileriyle donatılması, ulusal kültür ve birliğin güçlendirilmesi görevi halk dersliklerine verilmiştir (Kılıç, 1981: 113). 1927-1928 yılında dershane sayısı 3.304'e ve bu dershanelere katılanların sayıları ise 64.302'ye yükselmiştir (Okçabol, 2006: 128). 1928 yılında yapılan alfabe değişikliğiyle halk eğitimi nerdeyse kaçınılmaz bir hal almıştır. Alfabe değişikliği, dolaylı olarak halk eğitiminin gelişmesine imkân tanımıştır. Atatürk'ün önderliğinde hiç okuma-yazma bilmeyenlerin yanı sıra Arap harfleri ile okuyup yazanları da eğitmek amacıyla yurdun her tarafında (Ortak, 2004: 215-216) "Millet Mektepleri" açılmış ve bu halk eğitimi hareketinde bütün öğretmenlerle birlikte birçok aydın da seferber edilmiştir. Bu seferberlik ruhunun verdiği heyecanla ve yeni harflerin sağladığı kolaylıkla kısa zamanda ve az bir masrafla milyonlarca vatandaşa okuma-yazma ile birlikte birtakım temel bilgiler de verilmiştir (MEB, 1956: 13; Şahin, 1992). 1928-1935 yılları arasında Atatürk'ün önderliğinde, halk okullarıyla yoğun bir halk eğitimi etkinliğine girilmiştir. Halk eğitimi çalışmaları, Millet Mektepleri (1928), Halkevleri (1932), Eğitim Kursları (1936), Köy, Bucak ve İlçe Gezici Kadın ve Erkek Kursları (1938) ve Köy Enstitüleri (1940) ile yurt çapında yaygın hale getirilmiştir. Bu çalışmaların yanında devlet 'halk yayınlarının' yayımlanmasını üstlenmiştir (Kılıç, 1968: 7-8). Sonuç olarak; bu dönemde Cumhuriyetin sistem olarak halka benimsetilmesi ve Türk milletini kısa zamanda çağdaş düzeye getirecek olan sosyal ve ekonomik atılımların uygulama alanına aktarılması amacıyla halk eğitimine büyük önem verildiği söylenebilir.

Demokrat Parti Dönemi Halk Eğitimi

Çok partili yaşama geçildikten sonra gelişen ve değişen dünya koşullarına göre halk eğitimi politikasını yeniden belirleme ihtiyacı doğmuştur. Bu ihtiyacı karşılamak üzere Demokrat Parti (DP) döneminde, MEB, halk eğitimi çalışmalarına başlamıştır. DP'nin halk eğitimi alanındaki ilk icraatlarından birincisi, Halkevleri meselesinin çözümü olmuştur. Halk eğitimi faaliyetlerinin yürütülmesinde en etkin kurum olan halkevlerinin kapatılması, DP iktidarının en çok tartışılan konularından birisi olmuştur. DP iktidarının halk eğitimi alanında yaptığı ikinci icraat ise yabancı uzmanlardan faydalanmak olmuştur. Yabancı uzmanlardan yararlanma düşüncesi aslında cumhuriyetin ilanından itibaren vardır. Bu dönemden itibaren bütün kurumlara modern anlayışa göre yeni bir şekil ve yön verme çalışmaları sonucunda her alanda birçok gelişmiş ülkedeki uzmanlardan faydalanma yoluna gidilmiştir (Orhan, 1952:1). DP döneminde ise halk eğitimi konusunda yabancı uzmanların görüşlerinden faydalanılmış ve sundukları raporlar dikkate alınmıştır. 1951 yılında Amerikalı Halk Eğitim Uzmanı Watson Dickerman yurdumuza çağırılarak halk eğitimi alanındaki görüşleri alınmış (Şahin, 1996) ve değişen şartlara göre ülkenin halk eğitimi politikası yeniden belirlenmiştir.

Halkevlerinin Kapatılması

Cumhuriyetin ilanından sonra, cumhuriyet rejiminin sistem olarak halka benimsetilmesi ve Türk milletini kısa zamanda çağdaş düzeye getirecek olan sosyal ve ekonomik atılımların gerçekleştirilmesi amacıyla halk eğitimine büyük önem verilmiştir (Yiğit, 1992: 67-69). 1928'de yapılan alfabe değişikliği ile halk eğitiminin gerekliliği ortaya çıkmıştır. Açılan Millet Mekteplerinde halkın eğitime yönelik birtakım temel bilgiler verilmiştir (MEB, 1956: 13). Ancak Millet Mekteplerinin ulaştığı insan sayısı, demokrasi ve inkılâpların yerleşmesinde yetersiz kalmıştır. Dolayısıyla yeni bir teşkilata ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaç doğrultusunda Halkevleri teşkilatının kurulmasına karar verilmiştir. Halkevleri teşkilatının faaliyet alanına yönelik hazırlıklar, Türk Ocakları'nın kapanmasından önce başlamıştır (Yiğit, 1992: 67-69). 10 Nisan 1931'de Türk Ocakları'nın olağanüstü bir toplantı ile kendini feshetmesi ve bütün gayrimenkullerini Cumhuriyet Halk Fırkası'na devretmesiyle, halkevlerinin açılması için gerekli ortam hazırlanmış ve 19 Şubat 1932'de halkevleri resmen açılmıştır (Demirdelen ve Ortak, 2006: 254).

Halkevleri, Türk kültürünün milli değerlerini işleyen, Türk devrimini geniş halk kitleleri arasında kökleştirmeye ve milli birliği sağlamaya çalışan ve Türkiye'nin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması için gerekli eğitimi vermeyi amaçlayan halk eğitimi kuruluşlarıdır (Ergün, 1982: 157). 1932 yılında

halkevlerinin açılışına kadar Türk Ocakları sadece okuma-yazma öğretimiyle ilgilenmiştir. Ancak halkevleri, okuma-yazma eğitiminin yanı sıra, aynı zamanda şehir ve kasabalarda yaş ve cinsiyet farkı gözetmeden tüm halkı, toplumsal ve kültürel açıdan geliştirmeyi amaçlamıştır (Gedikoğlu, 1953: 94; Güneş, 1996: 81). Halkevleri, kent kent organize olarak Cumhuriyet devri eğitim ve kültür ağını ülkede örmüşlerdir (Akhan, Süntar ve Yılmaz, 2011: 61). Halkevleri, Türk milletinin şuurlu ve bilinçli yetiştirilmesinde, ahlak ilim ve anlayış kavramlarının tatbik edileceği ve genişletip kökleştirileceği yerler olması bakımından önemli rol oynayacak bir kurumdur (CHP, 1940: 5). Halkevlerinin en önemli görevi geniş halk tabakaları arasında yaşayış ve fikir ayrılıklarını azaltmak, yeni bir milli sanat, dünya görüşü ve kültüre sahip olmak için insanları bir araya getirmek, onları halk eğitimi ve amacı yönünde örgütlemektir (CHP, 1950: 4). Bu amaçlar doğrultusunda halkevleri halk eğitimi çalışmalarını dokuz kol üzerinden yürütmüştür (Ergün, 1982:161). Halkevleri; dil, edebiyat, tarih, güzel sanatlar, temsil, spor, içtimai yardım, halk dersaneleri ve kurslar, kütüphane ve neşriyat, köycülük, müze ve sergi şubelerine ayrılmıştır (T.C. Ordu İlbaylığı, 1938: 9).

Halkevleri, merkezdeki genel merkezin önderliğinde, şehirlerde 'halkevi', köy ve kasabalarda ise 'halkodası' olarak teşkilatlanmıştır (Kara, 2006: 65). Halkodalarının kuruluş gerekçesi; "Bir yerde halkevi açılabilmesi için en az üç şubenin oluşturulması şartı vardı. Büyük şehir ve kasabalardan daha küçük kasabalara doğru gidildikçe Halkevleri teşkilat ve çalışma talimatnamelerinin aradığı muhit şartlarının daraldığı, Halkevi kurulma imkân ve vasıtalarının bu müesseseyi işletemeyecek kadar azaldığı göze çarpmıştır. Halkevi teşkilatı ile varılamayan bu yerlere oraların ihtiyaçlarına, dilek ve şartlarına uygun bir teşkilatla girilmesi düşünülmüş ve bundan halkodaları doğmuştur. Milli teşkilatçılığı ile halkodalarını yaratan Cumhuriyet Halk Partisi, bu kurumlarla köylere kadar sokulmak bahtiyarlığına ermiştir..." şeklinde açıklanmıştır (Öz, 1992: 113).

Halkevi ve halkodalarının sayısı giderek artmıştır. 1932 yılında 158 halkevi açılmıştır (Yiğit, 1992: 70). 1946 yılında mevcut 455 halkevinden 63'ü il merkezinde, 288'i ilçede, 73'ü bucakta, 28'i köyde, ikisi mahallede ve biri de yurt dışında bulunmaktaydı (Koçak, 2010: 105). 1932-47 yılları arasında açılan 1800 okuma-yazma kursundan 67.000 yetişkin sertifika almıştır (Güneş, 1996: 82). Halkevlerinin 1932-40 yılları arasında üye sayılarının hızla arttığı, kitaplardan yararlananların sayısının 25 milyona, kurslara katılanların da 48 bine ulaştığı görülmektedir. 1944 yılında Halkevlerince çıkarılan dergi sayısı 80 dolayındadır. Halkevlerinin eğitim amaçlarından birisini de buldukları yörenin bilgilerinin derlendiği bir derginin yayınlanması oluşturmuştur. Halkevleri yerel tarih çalışmalarına verdiği önemi özellikle dergi yayınlarıyla göstermiştir. Halkevi dergileri, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal ve kültürel tarihini hatta siyasal tarihini inceleyen ve bugünlere ulaşan çok önemli kaynaklardır. Halkodalarına bakıldığında 1936'dan sonra açılan halk odası sayısının 210'a,

1943'te 395'e, 1945 yılı içinde ise 2688'e yükseldiği görülmektedir (Okçabol, 2006: 131). 1946 yılında, ilçe merkezinde 103, bucak merkezinde 727, köyde 3206, mahallede 30 olmak üzere toplam 4066 halkodası vardır (Öz, 1992: 113). 1951 yılında halkevleri kapatıldığında, halkevi sayısı 478 iken halkodası sayısı da 4.327'ye ulaşmıştır.

Halkevleri çalışmalarını, CHP'nin parti programındaki ilkeler doğrultusunda yürütmüştür (Çavdar, 2003: 238-239). Halkevleri, CHP yönetimince, parti örgütünün dışında bir kurum olarak değil, CHP'nin ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilmiştir (Koçak, 2010: 106). Çok partili yaşama geçilmesiyle birlikte tek parti iktidarını eleştiren muhalefetin en büyük uzlaşmazlık kaynaklarından birini de halkevleri oluşturmuştur. Çok partili hayata geçişle beraber, demokrasi rüzgârıyla farklı düşüncelere sahip kişiler ve kesimler örgütlenme imkânı bulmuştur. Başka bir siyasal partinin iktidara geleceği düşüncesi halkın önemli bir kesiminin halkevlerinden uzaklaşmasına yol açmıştır. Tek parti iktidarında rahatlıkla söylenilemeyen yazılamayan birçok şey açıkça dile getirilmeye başlanmıştır.

Halkevleri ve halkodalarının sayısının artması mali kaynakların yetersiz kalmasında önemli rol oynamıştır. Çünkü bu artış sonucu gönderilen ödenek bunlar arasında pay edilemez hale gelmiştir (Toksoy, 2007: 108-109). DP, halkevlerine aktarılan paraların bütün vatandaşlardan toplanan vergilerden kesildiğini, bu kuruluşlardan CHP kadar kendi partilerinin de istifade etmesi gerektiğini savunmuştur. DP, halkevlerine devletin bütçesinden ödenek ayrılmasını açıkça eleştirmeye başlamıştır. Halkevlerine devlet bütçesinden ödenek ayrıldığı halde CHP'ye bağlı olarak varlıklarını sürdürmesi sadece DP içinde değil CHP'nin kendi içinde de eleştirilmeye başlanmıştır. DP, halkevleri için CHP tarafından millet parası ile yapılmış ve üzerine oturulmuş mallar olduğu yolunda iddialarda bulunmuştur. Ayrıca birçok yörede halkevlerinin çalışmadığı, halkın buralara gelmediği ve entelektüel faaliyetlerin ilgi merkezi olmaktan çıktıkları ifade edilmiştir. Bu nedenlerle bazı illerde ve ilçelerde belediye yönetiminin başka bir partinin eline geçmesiyle halkevlerine yapılan yardımlar kesilmiştir. Halkevlerinin maddi kaynaklarının kesilmesiyle birlikte dergiler çıkarılmamış, köy gezileri, diğer sosyal yardımlar ve kültürel çalışmalar yürütülememiştir. Halkevlerinin varlığına ve idaresine yönelik tüm eleştiriler ışığında, 1947 yılındaki VII. Büyük Kongre'de, kurulan Halkevi Komisyonu üyeleri, halkevlerinin yeni bir statüye kavuşturulmasını önermişlerdir. CHP, halkevlerinin kendileri ile olan bağı zayıflatmayacak, halkevlerini özerk kamu kuruluşu haline getiren bir düzenleme yapma kararı almıştır (Ulus, 20 Temmuz 1951: 6). Böyle bir değişim fikrindeki amaç, halkevlerini siyasi partilerin ortak kullanabileceği kurumlar haline getirmektir. Bundan dolayı o dönemdeki halkevlerinin yapısının yeni ihtiyaçlara cevap verememesi ve halkevlerinin ayrı bir tüzel kişiliğe sahip olmaması tartışılmıştır. CHP, 1947 Kurultayında halkevlerinin bir tesis yapılarak

idairesini prensip olarak ilan ettiklerini fakat DP ile anlaşmaya varamadığından dolayı kararın uygulanamadığını bildirmiştir.

TBMM'de, 1949 yılı bütçesi görüşmelerinde halkevlerine yapılan yardım dolayısıyla milletvekilleri lehte ve aleyhte konuşmalar yapmıştır. Halkevlerini en çok eleştirenlerden biri olan Afyon Milletvekili Hasan Dinçer, Mecliste Başbakan Hasan Saka'ya 1948 yılı içinde halkevleri için Devlet Bütçesine konan 1.950.000 liralık tahsisattan başka özel idareler, belediyeler ve köyler bütçelerinden ne miktar para ayrıldığını ve ne kadarının nerelere sarf edildiğini sormuştur. Ayrıca Dinçer, tek parti sisteminde kurulan ve bugünkü durumu ile tamamen CHP'nin idaresinde olan halkevlerinin tüm vatandaşlara açık bir kültür kurumu olacağı yönündeki kararın uygulamasının gecikmesinin nedenini sormuştur (TBMMTD, 1948: 234). Başbakan Hasan Saka, ayrılan ödeniğin 848.125 lirasını il bütçelerinden, 447.046 lirasını belediye bütçelerinden, 175.462 lirasını da köy bütçelerinden konulduğunu söyleyerek bütçe eleştirilerini yanıtlamıştır. Bu paraların mahalli halkevlerinin ve halkodalarının masraflarına karşılık olarak verildiğini ve ne kadarının fiilen ödenmiş olduğunu öğrenmek için bütün il, belediye ve köylerden bilgi toplamanın uzun zaman aldığını ve bütçe görüşmelerinin henüz bitmemiş olması nedeniyle bu bilgileri toplamanın mümkün olmadığını bildirmiştir. Hasan Dinçer, halkevlerinin halka mal edilmesi gerektiğini ve MEB'e bağlı bir kurum olması fikrini ileri sürmüştür (TBMMTD, 1948: 234-238).

TBMM'de 1949 yılı bütçe görüşmelerinde Kırşehir Milletvekili Sahir Kurtoğlu, CHP'nin tarihsel işlevinden, halkevlerinin görevinden, açılış amaçlarından ve başarılarından söz ettikten sonra halkevlerine yöneltilen eleştirilere cevap vermiştir. Halkevlerinin tesis haline getirilmesinin düşünüldüğünü bunun için de hükmi şahsiyet verileceğini; memlekete büyük hizmetler yapmış olan halkevlerinin ayrı bir tesis haline getirilmesinin uygun olmayacağını; bunun hukuk çerçevesinde gerçekleştirilmesini uygun gördüklerini dile getirmiştir. Devamında bütçeden alınan paraların halkevlerinin yapımında, onarımında ve yönetiminde kullanıldığını, CHP'ye gitmediğini, halkevlerinin sadece bütçeden alınan paralarla yönetilmediğini, CHP'nin de maddi manevi varlığını bu kurumlara tahsis ettiğini ifade etmiştir (TBMMTD, 1949: 606). CHP Kırşehir Milletvekili İsmail Hakkı Baltacıoğlu, halkevlerinin politik tesir altında olduğu ve politika ile uğraştığı, halkevlerinin vazifesini yapamadığı, MEB'e bağlanması ve partiden ayrılıp halka mal olması gerektiği yönündeki muhalefetin eleştirilerine karşı partisini ve halkevlerini savunmuştur (TBMMTD, 1949: 611-612):

“Halkevlerine girdim, çıktım, politika ile alakalarını görmedim, günlük politika ile alakalarını görmediğim parti farkı yapıldığını görmedim. Böyle bir şey yoktur, olamaz. Sebep? Sebep, halkevlerinin tarihi başarılar kazanmış tarihi bir müessese olmasıdır. Halkevleri Halk Partisinden

kurtulsun halka mal olsun diyorlar, vallahi çok mantıklı. Biz, Halkevlerinin kapısına altı oklu bayrağı çekmekle kötü mü yaptık? Altı Ok yoktur arkadaşlar, Milliyetçilik, Cumhuriyetçilik, Laiklik, Devletçilik, Halkçılık, İnkılâpçılık vardır. Bu bir bayrak değil, bunlar Türk Milletinin verasetidir, gelenekleridir. Öyle zannediyorum ki, bütün kusurlarıyla beraber bütün muhtacı ıslah olan noktalarla beraber biz bu tahsisatı isteyerek, istemeyerek vereceğiz, halkevleri yaşayacaktır. Halkevlerini ıslah edelim, kuvvetlendirelim, bu tekniğe ait bir iştir.”

Halkevleri hakkındaki bütün bu eleştiriler, halkevlerine olan ilginin azalmasına yol açmıştır. DP'nin iktidar partisi olması ve halkevlerinin parasal kaynaklarının yetersizliği gibi sebeplerle halkevlerinin çalışmaları yavaşlamıştır. Halkevlerinin kendi bünyesindeki araç ve imkânlardan faydalanarak merkezden herhangi bir yardım beklemeden çalışmalarını sürdürmeleri istenmişse de halkevleri giderlerini kendi bütçesinden karşılayamamıştır. Bu nedenle kira ile tutulan binalarda çalışan halkevlerinin kira bedellerinden kurtulmak için DP Kırşehir Milletvekili Halil Sezai Erkut, Halkevleri Bürosuna kapatma yetkisinin verilmesine yönelik teklifte bulunmuştur. Bu teklif, Ağustos 1950'de Genel İdare Kurulu'nca görüşülmüş ve kabul edilmiştir (BCA, 490.01/964.733.1). 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan seçim sonucunda DP'nin iktidar partisi olması halkevleri için dönüm noktası niteliğindedir. DP'nin iktidara gelmesiyle, halkevleri meselesi tartışmaları parti ve meclis birleşimlerinde hızlandırılmıştır. CHP'nin halkevleri meselesinin çözüme kavuşturulmasında partisince yetkili kılınan temsilci Faik Ahmet Barutçu, 14-15 ve 18 Aralık tarihlerinde Başbakan Adnan Menderes ile altı kez görüşmüştür. Bu görüşmeler sonunda alınan karar şu yöndedir (Malkoç, 2009: 77) :

“14 Aralık ve 15 Aralık 1951 tarihlerinde Sayın Menderes ile temas ettim. Halkevleri Atatürk'ün bir yadigârı olarak muhafaza edilecek ve bir tesis haline getirilerek gayeleri ve mesailerini yeni devrin gereklerine uygun bir şekilde tespit edilecekti. Halkevi ve halkodası olarak inşa edilmiş bütün gayrimenkuller bu tesise dâhil olacak ve bütün ihtilaflı meseleler de bu şekilde kül halinde halledilmiş olacaktır.”

Varılan anlaşma gereğince CHP, Faik Ahmet Barutçu, Tahsin Bekir Balta, Yavuz Abadan, Cafer Tüzel, Nihat Erim, Abbas Çetin ve Halil Sezai Erkut'tan oluşan bir komisyon kurarak halkevlerine kazandırılacak yeni hukuki statü ile ilgili olarak proje hazırlatmıştır. Hazırlanan proje, 31 Ocak 1951 tarihinde Başbakan Adnan Menderes'e sunulmuştur. Ancak beklenen cevap uzun süre gelmemiştir. 11 Haziran 1951 tarihinde ise DP Milletvekili Sıtkı Yırcalı, Faik Ahmet Barutçu'ya halkevlerinin geleceği hakkında alternatif bir proje sunmuştur. Yeni projede CHP'nin mal varlığı ve menkulleri ile ilgili hükümlere yer verilmiştir. Söz konusu hükümlerdeki CHP mallarının kapsamı şöyle

belirtmiştir: “Bedelli bedelsiz her ne suretle olursa olsun köy, Belediye, Özel İdareden, Hazine ve Vakıflar İdaresinden CHP’ye intikal etmiş olan bilcümle gayrimenkuller.” (Şimşek, 2002: 211-212). CHP Genel İdare Kurulu, kendi partisine ait bütün mallara el konulacağını düşünerek bu öneriyi reddetmiştir. Dolayısıyla bu görüşmelerden hiçbir sonuç alınamamıştır.

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, 3 Ağustos 1951’de CHP temsilcilerine, İl ve İlçe İdare Kurulu Başkanlıklarına gönderdiği yazıda; “İktidar Partisinin Halkevleri vesilesiyle Büyük Meclise verdiği kanun teklifi Partimizin mevcudiyeti aleyhine girilmiş olan yeni ve insafsız bir teşebbüstür... Son kanun teklifi ile Partimiz gasıp olarak gösteriliyor. Mal hırsı ile suçlanıyor ve daimi hesap isteme ve borçlandırma yolu ile Partimiz teşkilatı çalışamaz bir hale getirilmek isteniyor. Mahkeme kararını istinat etmedikçe gasıp isnadı, siyasi iktidarın iftirası mahiyetinden kurtulamaz... Büyük bir milli vazifeyi yerine getirmek için kurulan Halkevlerini bütün vatandaşların istifade edeceği tesis haline getirmek istiyoruz. Ve bunu hem hükümete hem kamuoyuna bildirmiş bulunuyoruz. Kendi rızamızla senelerden beri ilan ettiğimiz bu teklif ortada iken bize mal hırsı suçlaması kuru bir iftiradır” (BCA, 490.01/11.58.16) diyerek yapılan eleştirileri yanıtlamıştır. Meclisin 6 Ağustos 1951 günlü 109. birleşiminde, halkevlerinin geçmişteki başarılarını, halkevlerinin neden tarafsız bir kurum yapılamamasının nedenlerini ve halkevlerinin çalışmasına devam etmesi gerektiğini açıklayarak yasa önermesine karşı çıkmıştır (TBMMTD, 1951: 584-585):

“Halkevlerinin dağıtılması yersiz, haksız bir yıkımdır. Halkevlerini bağımsız bir tesise dönüştürmek yerine Bakanlar Kurulu emrine bağlanması bu kuruluşun binalarının iktidar partisinin istekleri doğrultusunda siyasi arzusunu kullanmak yolunu açmaktadır... Yıllardan beri ve bugün Halk Partisi, Halkevleri ve Halkodalarının kendi tasarrufunda bulunan iki yüz milyon lira değerinde olduğu söylenen binaları tesis haline getirilmesi teklifi ortadayken bu partiye servet ihtirası suçlaması kabul edilemez... Tarihte müsadereye giden siyasal güçlerin hepsi mahkemelerden kaçınmıştır. Bu işlemler anayasansız ihlali mahiyetindedir. İktidar partisi muhalefet partisini anayasal güvenceden uzaklaştırmaktadır. Hareket hem usul hem de esas açısından anayasaya aykırıdır. Hepimizin görevi büyük milletimizin asil vasıflarına uygun hareket etmektir”.

İnönü’nün konuşmasından sonra DP İzmir milletvekili Behzat Bilgin Bütçe Komisyonu adına yaptığı konuşmasında halkevlerinin dernek olmadığını, 1932’den 1950’ye kadar devletten dernek adı altında aldığı yardımları açıklayarak bunların CHP’nin varlığındaki halkevlerine kaydedildiği ve bunun bir yolsuzluk olduğunu belirtmiştir. Yine DP Zonguldak Milletvekili Muammer Alakanat Anayasa Komisyonu adına yaptığı konuşmasında daha sert bir üslupla; “Arkadaşlar, bu Halk Partisinin millettan gaspettiği malların millete iadesi meselesi senlerden ve senelerden beri milletin

bağrında kanayan bir yaradır” (TBMMTD, 1951: 585-589) diyerek halkevlerinin milletin parasıyla ya da emeğiyle yapılmış kamu kurumları olduğundan millete geçmesi gereken gayrimenkuller olduğunu söylemiştir.

Başbakan Adnan Menderes, uzun yıllar halkevleri denetçiliği yapmış, birçok halkevinin açılışını yapmış ve halkevleri hakkında olumlu sözler söylemiştir. Ancak halkevlerinin CHP'nin kültür kolu ve toplantı yeri olması, halkevlerinden sadece CHP'nin yararlandığı gibi söylemler ve eleştiriler, Menderes'in bu konudaki fikrini değiştirmiştir. Bu yüzden daha önce övdüğü kurumlara yaklaşımı daha sert olmuştur. Halkevlerinin ilga edildiğine dair eleştirilere TBMM'nin 07.08.1951 tarihli oturumunda “Halkevlerini fiilen ortadan kaldıran bir tasarı değildir. Bir siyasi parti kendi siyasi maksatları dışında işlerle uğraşmaması gerekir. Halkevleri, halkodaları kurmak, gençlik teşkilatını ele almak faşistvari anlayışların ve düşüncelerin mahsulü olsa gerektir. Bu münasebetle eğer bilmiyorlarsa şurasını da haber vereyim ki, Halkevleri çoktan beri fiilen kapalı bulunmaktadır. Bunlar, içtimai ve siyasi bünyemiz içinde tamamiyle abes, beyhude, geri ve bir yabancı uzuv halindedirler. Bunları demokratik fikirlerin neşir ve tamimi için bir mektep haline getirmek hayali gene eskimiş, dar bir anlayışın mahsulü olmaktan başka bir mana ifade etmez” (TBMMTD, 1951:662) sözleriyle çıkarılan yasayla halkevlerini kapatmadıklarını ancak halkevlerinin fiili olarak çoktan kapanmış olduğunu belirtmiştir.

Mecliste DP Manisa Milletvekili Refik İnce ve yedi arkadaşının “Resmi daire ve müesseselerin siyasi partilere bedelsiz mal devir edemeyeceklerine ve bu daire ve müesseselerle münfesihi derneklere ait olup siyasi partilere devredilmiş olan gayrimenkul mallarla bu partiler tarafından genel menfaatler için yaptırılmış olan binaların sahiplerine ve Hazineye iadesine dair” kanun teklifi görüşülmüştür. Teklif yedi günde anayasa, maliye, bütçe ve adalet komisyonlarında görüşüldükten sonra 8 Ağustos 1951 tarihli oturumunda 5830 sayılı kanun TBMM’ce kabul edilmiştir. 11 Ağustos 1951 tarihli 7882 sayılı Resmi Gazete ile yayımlanmış ve aynı gün yürürlüğe girmiştir (BCA, 490, 01/11.58.16; TBMMTD, 1951: 665; Ulus, 12 Ağustos 1951: 1). Yürürlük tarihinden itibaren iki ay içinde halkevleri ve halkodalarının mal varlığını tahliye etmesini öngören kanunla halkevleri fiili olarak da kapatılmıştır.

5830 sayılı kanunla hazineye intikal eden menkul ve gayrimenkul malların idare ve tasfiyesi hakkındaki yönetmeliğin yürürlüğe konulması Bakanlar Kurulunca 07.03.1952 tarihinde kararlaştırılmıştır (BCA, 030.18.01/128.21.14). Gümüşhane ilinin merkez ilçesindeki halkevi binasının Hükümet Konağı olarak kullanılması (BCA, 030.18.01/128.21.11) ve Akçaabat Halkevi binasının kurs, kütüphane ve okul pansiyonu gibi sosyal ve kültürel hizmetlerde kullanılmak üzere

MEB'e tahsis edilmesi Bakanlar Kurulunca kararlaştırılmıştır (BCA, 030.18.01/132.33.13). Halkevlerinin tahliye süreci sonunda 1952 yılı sonlarında 478 halkevi ve 4322 halkodası tamamen kapanmıştır. Ancak halkevlerinin, 1932-1951 yılları arasında Türkiye'nin toplumsal ve kültürel tarihinde önemli roller oynadığı bilinmektedir (Çavdar, 2003: 238-239).

Yabancı Uzman Watson Dickerman ve Raporu

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, kuruluşundan itibaren eğitim alanında yabancı uzmanlardan faydalanma yoluna gitmiştir. Türk eğitim sisteminin aksayan yönlerini tespit etmek ve eğitim sistemini daha ileri bir seviyeye taşımak için eğitimin farklı alanlarında yararlanmak üzere yabancı uzmanlar ülkemize davet edilmiştir. DP iktidarında MEB, eğitim ve öğretim alanında yabancı memleketlerin tecrübelerinden istifade edebilmek maksadı ile geçici uzmanlar getirtmeyi kararlaştırmıştır (Şahin, 1996). Bu bağlamda 4 Amerikalı uzman getirilmiştir. Bu uzmanlardan biri, yetişkinler eğitimi konusunda, diğeri köy okulları eğitim ve öğretim sahasında, üçüncüsü, özellikle halk ve çocuk kütüphaneleri mevzuu üzerinde, sonuncusu da müfredat programları ve yoklama tekniği sahasında çalışacaktır (Zafer, 27 Temmuz 1951: 4). DP döneminde de halk eğitimi alanında tecrübelerinden yararlanılmak üzere Watson Dickerman ülkemize davet edilmiştir (Şahin, 1996).

Watson Dickerman Türkiye'nin çeşitli yerlerinde, köylerde ve şehirlerde halk eğitimiyle ilgili incelemeler yapmış ve dönemin Maarif Vekâleti'ne gözlemlerini bir rapor olarak sunmuştur (MEB, 1956: 5). 10-15 Aralık 1952 tarihinde Maarif Vekâleti'nce düzenlenen ve Dickerman tarafından yürütülen bir halk eğitimi semineri gerçekleştirilmiştir. Seminere Maarif Vekâleti teşkilatından bir Talim ve Terbiye Kurulu Üyesi, bir Vekâlet Müfettişi, 8 Şube Müdürü, 2 Maarif Müdürü, 1 Maarif Müdür Yardımcısı, 1 Köy Enstitüsü Öğretmeni, 1 İlkokul Öğretmeni, 2 Köy öğretmeni, 1 Kitaplık Memuru katılmıştır (MEB, 1956: 3). Türkiye'de yapılan halk eğitimi seminer çalışması, Profesör Dickerman tarafından idare edilmiş ve bu seminer halk eğitimi alanında eleman yetiştirmenin ve işbirliğinin bir başlangıcı olmuştur (MEB, 1956:5).

Dickerman, halk eğitimi çalışmalarını raporlaştırmıştır. Sunduğu raporda (bkz. ek-1) yaygın eğitim çalışmalarının bilimsel ve sistemli bir şekilde ele alınmasını ve MEB'e bağlı bir örgütün kurulmasını önermiştir. Bunu, 1952 yılında hazırlanan 'Halk Eğitimi Anketi' izlemiştir. Anketlerin değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkan araştırma, Dickerman'ın da raporunda belirttiği gibi, Türkiye'de, yaygın eğitimde yeni kurumlara ve örgütlenmeye ihtiyaç olduğunu ortaya çıkarmıştır (MEB, 1983: 485). Dickerman'ın halk eğitimi alanında ülkemizde yaptığı incelemeler sonucu sunduğu rapor üç bölümden oluşmaktadır. Raporun birinci bölümünde halk eğitimi kavramına ve

önemine yer vermiştir. Dickerman, Türkiye'nin halk eğitiminde eski ve köklü bir geçmişe sahip olduğunu belirtmiştir. Halk masalları ve türküleri, orta oyunu, karagöz, köy odası, kahve ve camilerin halk eğitimi çalışmalarına birer örnek olduğunu, halk eğitiminin Türkiye'nin büyük zorluklar karşısında yaptığı savaşlarda önemli bir rol oynadığını ifade etmiştir. Dickerman, Türkiye'nin halk eğitimi için yapması gereken işleri şöyle sıralamıştır: Dikkatli bir planlama, dikkatli bir devlet yardımı, mahalli teşebbüsün teşviki, işbirliği ve bu raporda tavsiye edilecek diğer önlemlerin alınması (Dickerman, 1956: 6-10). İkinci bölümde halk eğitimcilerinin karşılaştıkları güçlükler ve bunların nasıl giderileceği üzerinde durmuştur. Raporun son kısmında ise halk eğitimcilerine yönelik önerilere yer vermiştir. Türkiye nüfusunun % 80'i köylerde yaşadığından halk eğitiminin önemi üzerinde öncelikli olarak durulması gerektiğini belirtmiştir. Dickerman'a göre; zaman ve eleman yetersizliği, taşıt ve para azlığı, halk eğitiminin özel bir planının ve teşkilatının bulunmaması, merkezi ve mahalli işbirliğinin ve iş bölümünün olmayışı, yetişkinlerle çalışma metodlarının bilinmemesi, mahalli teşebbüs ve istiklal azlığı ve yürütücü bir ülkü ruhunun yeterince gelişmemiş olması halk eğitimcilerine engel olan başlıca güçlüklerdir (Dickerman, 1956: 46). Bu rapor ayrıca VI. Milli Eğitim Şurası dokümanı olarak yayınlanmıştır.

Dickerman, raporun üçüncü bölümünde halk eğitimcilerinin karşılaştıkları sorunların çözümüne yönelik önerilere yer vermiştir. En önemli ihtiyacın, Türkiye'de halk eğitimcilerinin sorunlarını ele alıp çözecek devamlı surette çalışacak bir teşkilat olduğunu belirtmiştir. Dickerman, Türkiye'de halk eğitiminin çeşitli bakanlıklar tarafından yürütüldüğünü; iyi bir sonuç alınabilmesi için halk eğitimi yürüten bakanlıklar arasında işbirliğine gidilmesi gerektiğini söylemiştir. Bağımsız tek bir teşkilatın, bu bakanlıklardan birinde kurulacak bir daireden daha fazla işbirliğini sağlayabileceğini ifade etmiş ve MEB bünyesinde halk eğitimi faaliyetlerini yürütecek bir teşkilatlanmaya gidilmesi gerektiği üzerinde durmuştur. Dickerman'ın ülkemize gelişi ve halk eğitimi semineri, ülkemizde halk eğitimi çalışmaları açısından yeni bir aşama olmuştur. Dickerman'ın halk eğitim çalışmaları sonucunda sunduğu raporu, halk eğitiminde hedeflere ulaşmak için nelerin yapılabileceğini ve hangi yöntemlerle yapılacağını gösteren bir kılavuz niteliğinde olmuştur.

Halk eğitimi araştırmaları ve Dickerman'ın raporunda yer alan önerilere uygun olarak, 1951 yılında Bakanlık bünyesi içinde idari olarak Yüksek Öğrenim Genel Müdürlüğü'ne bağlı Halk Eğitim Şubesi kurulmuştur. Bu şube tarafından düzenlenen halk eğitimi anketleri, Bakanlıkça diğer bakanlıklara, kurum ve valiliklere gönderilmiş ve gelen cevaplar incelenerek özetlenmiştir (MEB, 1956: 5). 1952 yılında yeni bir 'Halk Eğitim Bürosu' kurulmuştur. Bakanlıklara ve vilayetlere anketler gönderilerek ülkede halk eğitimi konusunda yapılan ve yapılması düşünülen işler hakkında bilgi ve fikir toplanmıştır (MEB, 1956: 13). Bu çalışmaların sonucunda 'Halk Eğitimi Rehberi' adlı bir broşür

sunulmuştur. Broşürde halk eğitimi kavramı, halk eğitimi uygulamalarının çeşitleri ve halk eğitimi tekniğinin temel prensipleri açıklanmaktadır. Ayrıca, “Türkiye Cumhuriyeti’nde Halk Eğitimi” adlı ve önceden UNESCO tarafından İngilizce ve Fransızca olarak yayımlanmış bir inceleme raporu da sunulmuştur (MEB, 1989: 11). Bu kurumun faaliyetleri kısa zamanda köylere, bucaklara aktarılmış, 1953 yılında köy ve bucaklarda ‘Halk Okuma Odaları’ ve ‘Halk Eğitim Merkezleri’ açılmıştır. Halkevlerinin kapatılmasıyla hazineye devredilen binaların Maarif Vekâleti’ne tahsis olunanlarından uygun görülenler çeşitli kültür hizmetlerinde ve her türlü halk eğitimi faaliyetlerinde, birer Halk Eğitimi Merkezi olarak kullanılmıştır. (MEB, 1956: 6). Halk Eğitim Merkezleri, halka bilgi, beceri kazandırmak ve davranış ve değer hükümlerini geliştirmek ve iletirmek kaydıyla halkın toplumsal, kültürel ve ekonomik kalkınmasına eğitim yoluyla yardım ve rehberlik etmek üzere açılmıştır. 1 Haziran 1963 tarihinde Resmi Gazetede ilan edilen Halk Eğitimi Merkezleri Yönetmeliğine (bkz. ek-2) göre bir halk eğitim kurumu olarak etkinlik göstermeleri beklenen halk eğitim merkezleri, günün her saatinde, sürekli olarak yaygın eğitim hizmetlerine hazır bulundurulmakta ve halk eğitimi merkezlerine ait binaların salon ve müstemilatı eğitim, öğretim, bilim, sanat, kültür ve her türlü toplumsal çalışmalara ev sahipliği yapmaktadır (Resmi Gazete, 1963: 11-13).

1953 yılında Edirne, İzmir, Kastamonu, Ordu ve Trabzon’da; 1954 yılında Adana, Kadıköy ve Samsun’da; 1955 yılında, Bergama, Çankırı’da; 1956 yılında Ağrı, Erzurum, Maraş, Yalova’da Halk Eğitim Merkezleri açılmıştır. Bu dönemde Muğla, Van ve Sakarya Halk Eğitim Merkezleri’nin de açılma hazırlıkları bitmiş fakat faaliyete geçmemiştir. Halkın kalkınmasında, ihtiyaçlarını karşılaması için halk eğitim merkezlerinin açıldığı vilayet ve kazalarda birer “Halk Eğitim Derneği” kurulmuştur. Adana, Bergama, Çankırı, Edirne, İzmir, Kadıköy, Kastamonu, Samsun ve Trabzon’da halk eğitim dernekleri kurulmuştur (MEB, 1956: 6). Bu çalışmalar neticesinde 1935 yılında %20.35 olan okuma-yazma oranı 1955’te %40.90’a yükselmiştir. Halk eğitiminin ilmi bir şekilde ele alınması amacıyla, öğretmen okullarına yeni konulan Eğitim Sosyolojisi dersi içinde işlenmesi kararlaştırılmıştır. Gazi Eğitim Enstitüsü’nde bir Halk Eğitimi dersi konulmuştur ve Amerika’ya halk eğitimi alanında inceleme ve ihtisas görme amacıyla öğretmenler ve öğrenciler gönderilmiştir. Halk eğitiminin ileri olduğu diğer memleketlerde de incelemeler yaptırılmıştır (MEB, 1956: 13). 1957 yılında toplanan ‘VI. Milli Eğitim Şurası’nda halk eğitim konusu bütün yönleri ile ele alınmış ve yurt genelinde uygulanmak üzere ‘Halk Eğitimi Örgüt ve Görev Kanun Taslağı’ hazırlanmıştır. Bu doğrultuda, UNESCO Türkiye Milli Komisyonunun da öneri ve yardımlarıyla, 1958 yılında Temel Eğitim Merkezi kurulmuştur. Bu merkez tarafından köylerde yaygın eğitim ve toplum kalkınması deneme çalışmalarına başlanmıştır. Deneme çalışmaları, 1960’tan sonra yoğunluk kazanmış ve planlı döneme geçilmesiyle birlikte 32 ilçeye yayılmıştır. Toplum kalkınması deneme çalışmalarında, araştırma,

program planlama, örgütlenme, üretim ve pazarlama aşamalarında yaygın eğitimden geniş şekilde yararlanılmıştır. Toplum kalkınması deneme çalışmalarında, yaygın eğitim, halka sorunlarını sezdirme, bunlarla ilgilendirme, benimsetme ve en uygun çözümler buldurma şeklinde başarı ile uygulanmıştır (Kılıç, 1981: 116; MEB, 1983: 486). Halk eğitim merkezlerinin sayıları, 1960 yılına kadar yavaş, bundan sonra hızlı bir artış göstermiştir (MEB, 1983: 485).

29 Ağustos 1960 tarihinde halk eğitimi hizmetlerinin etki alanını genişletmek ve etkinlikleri sistemli olarak yurt genelinde sürdüreceği olan bir kuruluşla yürütmek üzere, MEB'e bağlı olarak 'Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü' kurulmuştur (MEB, 1989: 12). Kurulan bu Genel Müdürlük, halk eğitimi sorunlarına eğilmiş ve VII. Milli Eğitim Şurası'nda (1961) halk eğitiminin amaç, ilke, çalışma konu ve alanlarının belirlenmesine ve halk eğitiminde işbirliği ve çeşitli kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamaya çalışmıştır. Teşkilatlanma çalışmalarına paralel olarak halk dershaneleri, okuma odaları ve halk eğitimi merkezlerinin sayıları arttırılmış, böylece halk eğitimi hızlı bir gelişmeyle yurt düzeyinde gelişme imkânı bulmuştur. Halk Eğitim Genel Müdürlüğü'nün kurulmasıyla halk eğitimi çalışmaları disipline edilmiş ve halk eğitiminin ülkemizde bir uzmanlık alanı haline gelmesi sağlanmıştır.

Sonuç

14 Mayıs 1950 seçimleriyle iktidara gelen DP, kendi eğitim sistemini oluşturmaya çalışmıştır. DP'nin milli eğitim politikasında öne çıkan "eğitimin değişen koşullara göre düzenlenmesi" ilkesine uygun olarak gelişen ve değişen dünya koşullarına göre halk eğitimi politikasını yeniden belirleme ihtiyacı doğmuştur. Bu ihtiyacı karşılamak üzere, DP iktidarı Dönemi'nde MEB halk eğitimi çalışmalarına başlamıştır. DP iktidarının halk eğitimi alanındaki ilk icraatlarından birincisi halkevleri meselesinin çözümü olmuştur. Halkevleri, cumhuriyet rejiminin halk okulları ve milli kültür yuvaları olan, beş bin civarında şubesi ile Türkiye'nin hemen her köşesinde örgütlenen, cumhuriyet rejiminin topluma benimsetilmesinde, temellerinin sağlamlaştırılmasında çok önemli görevleri yerine getiren bir halk eğitimi kurumudur. Ancak yaşanan iktidar değişimi eğitim politikasına da yansımıştır ve halkevleri kapatılmıştır. Halk eğitimi faaliyetlerinin yürütülmesinde en etkin kurum olan halkevlerinin kapatılması, DP iktidarının en çok tartışılan konularından birisi olmuştur. Halkevlerinin çalışmadığı, halkın buralara gelmediği ve ilgi merkezi olmaktan çıkması DP iktidarınca halkevlerini kapatma gerekçesi olarak gösterilmiştir. Ancak halkevlerinin kapatılması ile halk eğitiminde kurumsal ve ilmi bir boşluk oluşmuştur. Bu boşluğun doldurulması amacıyla DP döneminde halk eğitimi alanında yabancı uzmanların görüşlerinden faydalanılmış, sundukları raporlar dikkate alınmıştır. Bu süreci Türkiye'de ilk başlatan 1951 yılında davet edilen Amerikalı Halk Eğitim Uzmanı Watson Dickerman'dır.

1950-60 döneminde İkinci Dünya Savaşı sonrası Türkiye'nin müttefik devletler tarafında yer alması, NATO'ya katılma girişimi ve siyasal iktidarın ABD yönlü arayışları, yabancı uzman tercihinde de ABD'yi öne çıkartmış, hatta tek ülke konumuna sokmuştur. Öyleki bu dönemde Türkiye'de bulunan 44 yabancı eğitim uzmanı ve öğretmen ABD'den gelmiştir. Bu dönemde gelen halk eğitimi uzmanı Watson Dickerman, sunduğu raporlar, uygulamaları ve önerileriyle halk eğitimi alanındaki eksikliklere ve sorunlara çözüm bulmaya çalışması ve halk eğitiminin sistemli bir şekilde ele alınması bakımından önemlidir. Dickerman 10-15 Aralık 1952 tarihinde ülkemizde düzenlenen Halk Eğitim Semineri'ne katılmıştır. Bu çalışmalar halk eğitimi alanında eleman yetiştirmenin ve işbirliğinin başlangıcı olmuştur. Watson Dickerman, değişen şartlara göre halk eğitimi politikasının yeniden belirlenmesi hususunda önemli katkılarda bulunmuştur.

1951 yılında halkevleri ve halkodalarının kapatılmasıyla oluşan kurumsal boşluğun giderilmesi amacıyla DP, halk eğitimi verecek yeni kaynak arayışına gitmiştir. Dickerman ve halk eğitimine önem veren DP idarecilerinin önerileri doğrultusunda, MEB bünyesinde halk eğitimi faaliyetlerini yürütecek bir teşkilatlanmaya gidilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. 1951 yılında MEB bünyesi içinde idari olarak Yüksek Öğrenim Genel Müdürlüğü'ne bağlı "Halk Eğitim Şubesi" kurulmuştur. 1952 yılında "Halk Eğitim Bürosu" kurulmuştur. Halk Eğitim Bürosu'nun faaliyetleri 1952 yılında köy ve bucaklarda açılan "Halk Okuma Odaları", 1956 yılında da ilçelerde açılan "Halk Eğitim Merkezleri" tarafından yürütülmüştür. Bu çalışmalar neticesinde 1935 yılında %20.35 olan okuma-yazma oranı 1955'te %40.90'a yükselmiştir.

Gerekli hazırlıklar yapıldıktan sonra el konulan halkevi ve halkodaları binalarında "Halk Eğitim Merkezleri" açılmıştır. 1957 yılında VI. Milli Eğitim Şurası'nda halk eğitimi kapsamlı bir şekilde ele alınmış ve yurt genelinde uygulanmak üzere "Halk Eğitimi Örgüt ve Görev Kanun Taslağı" hazırlanmıştır. VI. Milli Eğitim Şurası kararları ve UNESCO Türkiye Milli Komisyonu'nun da öneri ve yardımlarıyla, 1958 yılında çalışmalarına yerli ve yabancı elemanların katıldığı "Temel Eğitim Merkezi" kurulmuştur. Halk eğitiminin ülke genelinde ve yerel ihtiyaçlara göre daha planlı yürütülmesi için "Halk Eğitim Genel Müdürlüğü" kurulmuştur. Kurulan bu genel müdürlük halk eğitimi sorunlarına eğilmiş ve VII. Milli Eğitim Şurası'nda halk eğitiminin amaç, ilke, çalışma konu ve alanlarının belirlenmeye ve halk eğitiminde işbirliği ve çeşitli kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamaya çalışmıştır. Teşkilatlanma çalışmalarına paralel olarak halk dershaneleri, okuma odaları ve halk eğitim merkezlerinin sayıları arttırılmış, böylece halk eğitimi hızlı bir gelişmeyle yurt düzeyinde gelişme imkânı bulmuştur.

Kaynakça

- Akhan, N., Süntar, E. ve Yılmaz, D. (2011). İlk Dönem Halkevlerinin Eğitim Faaliyetleri (Konya Halkevi Örneği). *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 29, 59-95.
- Akyüz, Y. (2008). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegemakademi.
- Ayas, N. (1948). *Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitimi*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- BCA, 030.18.01/128.21.11
- BCA, 030.18.01/128.21.14
- BCA, 030.18.01/132.33.13
- BCA, 490.01/11.58.16.
- BCA, 490.01/964.733.1.
- CHP (1940). *Halkevlere İdare ve Teşkilat Talimatnamesi*. Zerbamat Basımevi.
- CHP (1950). *18. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları*. Ulus Basımevi.
- Cumhurbaşkanının tasdiki üzerine CHP malları hakkındaki kanun yürürlüğe girdi. (12 Ağustos 1951). *Ulus*, 1.
- Çalış, H. (1965). *Tarihi Gelişim İçinde Halk Eğitimi*. İzmir: Kültür Matbaası.
- Çavdar, T. (2003). *Türkiye Ekonomisinin Tarihi*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Demirdelen, C. ve Ortak Ş. (2006). Bir Halk Eğitim Kurumu Olarak Afyon Halkevi ve Faaliyetleri (Kuruluşundan 1940 Yılına Kadar). *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, VIII.,253-273.
- Dickerman, W. (1956). *Türkiye'de Halk Eğitimi Hakkında Rapor (1951)*. Ankara: Maarif Basımevi.
- Dönmezer, H. (1957). *Halk Eğitimi Problemi*. İstanbul: Osman Yalçın Matbaası.
- Dört Yabancı mütehasşıs geliyor. (27 Temmuz 1951). *Zafer*, 4.
- Ergün, M. (1982). *Atatürk Devri Türk Eğitimi*. Ankara: DTCF Yayınları.
- Gedikoğlu, Ş. (1953). *Halk Eğitimi*. Ankara: İdeal Basımevi.
- Güneş, F. (1996). *Yetişkin Eğitimi (Halk Eğitimi)*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Halk Eğitim Merkezleri Yönetmeliği. (1 Haziran 1963). *T.C. Resmi Gazete*, 11-13.
- Kara, A. (2006). *Cumhuriyet Döneminde Kalkınmanın Mibenk Taşı Halkevleri (1932-1951)*. Ankara: 24 Saat Yayıncılık.
- Kaya, Y. K. (2009). *İnsan Yetiştirme Düzenimiz*. Ankara: Pegemakademi.
- Kılıç, E. (1968). *Türkiye'de Halk Eğitimi*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Kılıç, E. (1981). *Halk Eğitiminde Kuram ve Uygulama*. Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları.
- Koçak, C. (2010). *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945) Cilt 2*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Malkoç, E. (2009). *Devrimin Kültür Fidanlığı Halkevleri ve Kadıköy Halkevi*. İstanbul: Dertem Yayınları.
- MEB (1956). *Halk Eğitimi Semineri Notları*. Ankara: MEB.
- MEB (1983). *Cumhuriyet Döneminde Eğitim*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB (1989). *VI. Milli Eğitim Şurasında Yaygın Eğitim*. Ankara: MEB
- Müsadereye doğru! DP iktidarı halkevlerine el koymağa hazırlanıyor. (20 Temmuz 1951). *Ulus*, 1-2.
- Oğuzkan, T. (1954). *Halk Eğitimi Niçin ve Nasıl*. Ankara: ATO Yayınları.
- Oğuzkan, T. (1956). *Türkiye Cumhuriyeti'nde Halk Eğitimi*. Ankara: Maarif Basımevi.
- Okçabol, R. (2006). *Halk Eğitimi (Yetişkin Eğitimi)*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Orhan, M. (12 Temmuz 1952). Milli Eğitimde Yabancı Uzman Meselesi. *Cumhuriyet*, 1.
- Ortak, Ş. (2004). *Atatürk Dönemi Eğitim Politikalarında Yabancı Uzman Raporlarının Etkileri*. (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Öz, E. (1992). *Türkiye'de Tek Parti Yönetimi ve Siyasi Katılım (1923-1945)*. Ankara: Gündoğan Yayıncılık.
- Şahin, M. (1992). Bir halk eğitim çalışması örneği olarak millet mektepleri. *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 1(2) 213-234.

- Şahin, M. (1996). *Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Uygulamalarında Yabancı Uzmanların Yeri (1923-1960)*. (Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Şimşek, S. (2002). *Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932-1951*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- T.C. Ordu İlbaylığı (1938). Halkevleri ve Ödevlerimiz.
- Taşdemirci, E. (1996). *Atatürk’ün Halk Eğitimi Hakkındaki Görüşleri ve Atatürk Döneminde Türkiye’de Halk Eğitimi Faaliyetleri*. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7, 495-501.
- TBMMTD, C.13, Dönem 8, B:10, 24.11.1948, 0:1.
- TBMMTD, C.16/1, Dönem 8, B:52, 25.2.1949, 0:1.
- TBMMTD, C.9, Dönem 9, B:109, 6.8.1951, 0:1.
- Toksoy, N. (2007). *Halkevleri, Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak*. Ankara: Orion Yayınevi.
- Türk, S. ve Türk, H.S. (2007). *Aydınlık Türkiye İçin Halk Eğitimi*. Ankara: Tesav Yayınları.
- Yiğit, A. Ata. (1992). *İnönü Dönemi Eğitim ve Kültür Politikası*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Extended English Abstract

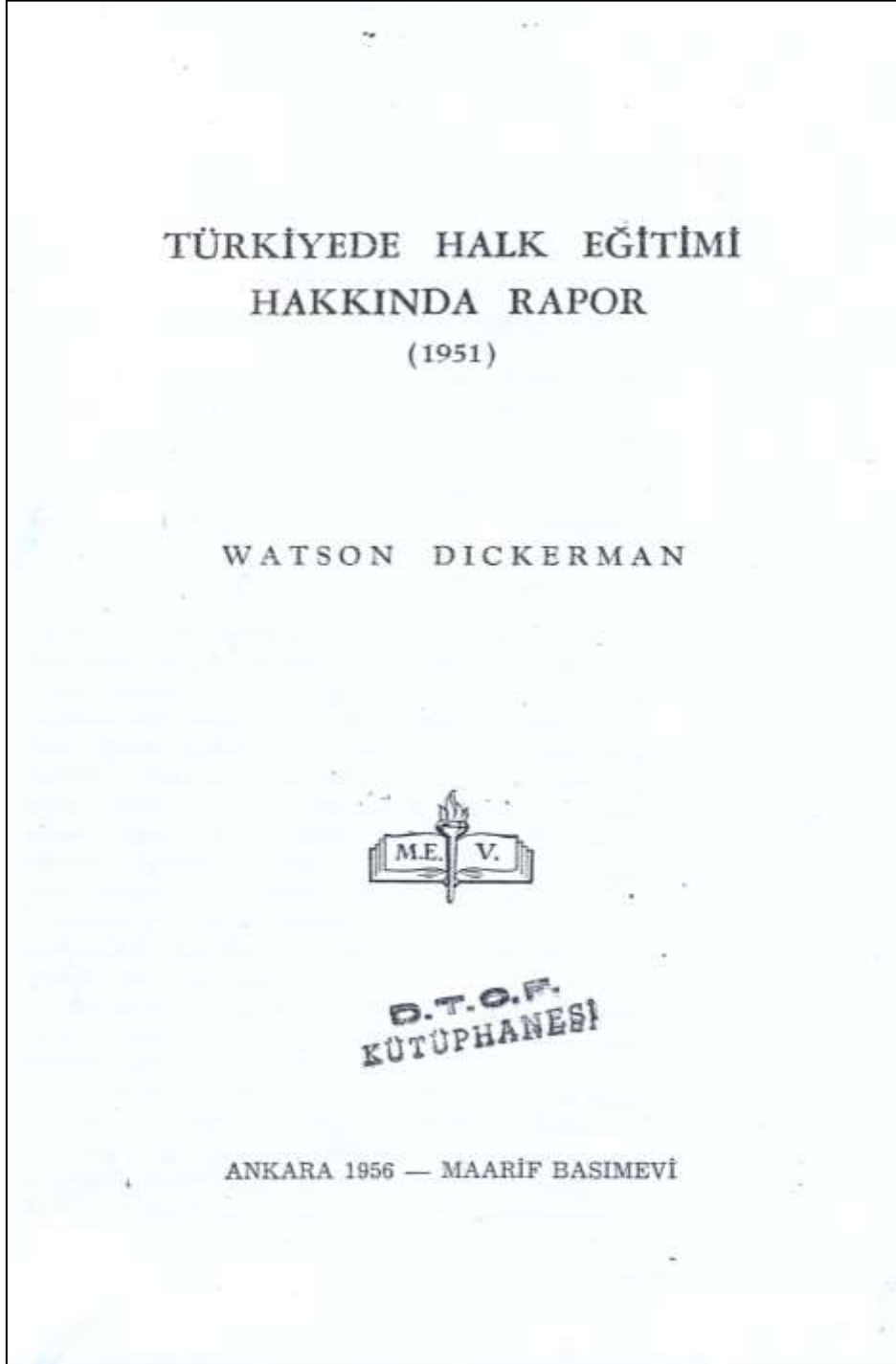
Educational institutions have been regarded as important and respectable institutions in Turkic dynasties throughout history. The responsibility and leadership of the state in education started in the early years of Turkish history and continued in the Seljuk and Ottoman periods. Educational institutions like the madrasa (an Islamic theological school) created peace and harmony in society and contributed to the education of military personnel and civil servants. In the new era that began with the proclamation of the republic, there was a need to know the country better, to rediscover it and to make decisions. Education played a major role in all these developments since the continuity of culture, society, political order and economic activities was to be ensured through education. In this respect, the educational system in a country is supposed to serve society as a whole. Thus, people seeking the improvement of their families and communities required adult education. For all these reasons, Republican Turkey and Atatürk saw adult education activities as a very important field of endeavour. In this period there were efforts to create a conscious and organised society through the movement of Turkish Hearths, public schools and community centres.

After moving into the multi-party system, adult education policy needed to be recast based on changing and improving conditions around the world. The Ministry of Education began their adult education research while the DP was the ruling party. Its first accomplishment in adult education was the solution of community centres issue. The closing of the community centres is one of the most hotly debated issues from the period when the DP was in power. The DP’s second adult education initiative was to seek advice from foreign consultants. In fact, the idea of consulting foreign specialists had existed since the proclamation of the republic. From the beginning of this period, there were studies to reshape and redirect all institutions, which required consultation with foreign specialists from various countries in every field. In the period of the DP, U.S. public education specialist, Watson Dickerman, was invited to Turkey in 1951 to give advice on adult education. On the basis of research on adult education and Dickerman’s suggestions in his report on adult education, the Department of Adult Education was established. It was subject to the General Directorate of Higher Education and the Ministry of Education. The adult education surveys made by this department were sent to other ministries, institutions and governorates by the Ministry and the responses were analysed and summarised. A new “Adult Education Office” was established in 1952. Again, the Ministry sent surveys to other ministries and collected data about the operations that had been implemented and those that

were planned in the country. At the end of this research, the Ministry prepared a booklet entitled “The Adult Education Guide.” This booklet elaborated the concept of adult education, types of adult education practices and the main principles of adult education techniques. It also presented a survey report entitled “Adult Education in the Turkish Republic,” which had previously been published by UNESCO in English and French. The activities of this institution were rapidly implemented in villages and sub-districts. Public lecture rooms and community colleges were established in villages and sub-districts in 1953. After the community centres were closed, certain buildings were assigned to the treasury and allocated to the Board of Education. Among those buildings, those suitable for it were used in various cultural activities, adult education activities of all types and as adult education centres. Adult education centres were opened with the goals of giving knowledge and skills to the public, improving and benefiting their behaviour and value judgements, and as a result, helping and guiding the social, cultural and economic development of society. With the aim of fulfilling the needs of the people, an “Association of Adult Education” was also founded in every city and town where adult education centres had been opened. As a result of these efforts, the literacy rate increased from 20.35% in 1935 to 40.90% in 1955. It was decided that adult education needed to be handled scientifically, and it was included in the curriculum of the “Sociology of Education,” a new subject in teacher training schools. An adult education course was included in the curriculum of Gazi Training Institute, and many teachers and students were sent to the U.S. to do research and specialise in adult education. In “The Sixth Council of National Education” (1957), the adult education issue was discussed in detail, and “The Draft Bill for the Organisation and Implementation of Adult Education” was prepared for nationwide use. Then the “Basic Education Centre” was founded in 1958 with the help and suggestions of the Turkish National Commission for UNESCO. The centre initiated pilot projects in mass education and public development in villages. This research was even more intensive after 1960, and spread to 32 districts in the planned period. Mass education contributed greatly to the pilot projects of public development in the research, program planning, organisation, production and marketing phases. The number of adult education centres increased slowly until 1960 and then began to increase more rapidly.

The General Directorate of Adult Education was founded on August 29, 1960 and was subject to the Ministry of Education. It had the aim of enlarging the sphere of influence of adult education services and was intended to coordinate nationwide activities systematically under a single institution. This directorate focused on adult education issues and helped determine goals, principles and study subjects in adult education. It also coordinated with other adult education institutions in “The Seventh Council of National Education” (1961). Along with these organisation efforts the number of public classrooms, lecture rooms and adult education centres were increased, so adult education nationwide developed rapidly. Adult education studies were disciplined, and our country acquired expertise in adult education. Thus, adult education improved dramatically throughout the nation while the DP was the ruling party.

Ek-1. Watson Dickerman “Türkiye’de Halk Eğitimi Hakkında Rapor”

Watson Dickerman “Türkiye’de Halk Eğitimi Hakkında Rapor”

FASIL I

Halk Eğitimi Nedir ve Neden Mühimdir?

Bazı kişiler halk eğitiminin insanlara okuma-yazma öğretmek olduğunu zannederler. Doğru, bu halk eğitimidir, fakat halk eğitiminin ancak bir parçasıdır. Halk eğitimi bundan çok daha fazla bir şeydir.

Halk eğitimi, ihtiyar bir hasta kadına iyi olmak için ne yapması lazım geldiğini anlatan bir ziyaretçi hemşiredir. Halk eğitimi, mektebi bırakmağa mecbur olmuş bir gencin umumî kitaplıkta okuyarak kendini yetiştirmeğe çalışmasıdır. Halk eğitimi, karagöz oyunu seyreden bir köylü topluluğudur. Bir üniversite gençleri topluluğuna haftalık toplantılarda dünya ve memleket işleri üzerindeki konuşmalarında rehberlik eden bir gazetecidir. Köyler için kitap toplayan veya büyük bir şehirde ev kadınlarına hasta bakıcılık öğreten hususî bir cemiyettir. Mahpus arkadaşlarına hapisten çıktıkları zaman geçimlerini kazanabilmeleri için marangozluk öğreten bir mahpustur. Erlerine hesap ve kayıt tutmağı öğreten bir yüzbaşısıdır. Gençlere futbolu daha iyi oynamağı öğreten bir futbolcudur. Birkaç çiftçiye bir kooperatif kurmaları için yardım eden bir köy öğretmenidir. Akşamları genç kızlara stenografi öğreten bir ticaret lisesi öğretmenidir. Çiftçilere traktörlerini nasıl tamir edeceklerini gösteren bir ziraat muallimidir.

Bütün bunlar, hafifleri ve ağıruları ile, halk eğitimidir. O halde, halk eğitimi, insanlara yapmak istediklerini yapabilmeleri için eğitim yoluyla yardım etmek demektir.

Fakat her işte bir tercih sırası vardır. Bazı şeyler diğerlerinden daha mühimdir. Halk eğitiminin en lüzümlüsü, insanlara geçimin temel problemlerini çözümlenmekte yardım edendir. İnsanların temel geçim problemleri şunlardır: aileleri için yiyecek, giyecek ve mesken temini, kendilerinin ve

Watson Dickerman “Türkiye’de Halk Eğitimi Hakkında Rapor”

FASIL II

Türkiye Halk Eğitimcilerinin Karşılaştıkları Güçlükler Nelerdir ve Bu Güçlükler Nasıl Giderilebilir ?

Nüfusunun % 80 i 40.000 köyde oturan bir memlekette daha ziyade köy halk eğitimi üzerinde durulması zaruridir. Bu itibarla bu fasılda evvelâ köy halk eğitimi ile ilgili kimseler ve teşekküller ele alınacaktır.

Köy Öğretmenleri

Köy öğretmeni köylere mühim hizmetlerde bulunmaktadır. Benim şahsen gördüğüm veya işittiğim bu çeşit çalışmalardan birkaç örnek şunlardır:

- 1 — Bir kadının cilt hastalığı olduğunu görmek ve onu en yakın doktora gitmeğe iknâ etmek.
  - 2 — Köy kadınlarını kendi evindeki radyoyu dinlemeğe davet etmek ve sonra dünya durumu hakkında onlarla konuşmak.
  - 3 — Ziraat makinalarının kullanılışını göstermek.
  - 4 — Spor klübü kurmak.
  - 5 — Kitap toplamak ve bunları civar köylerde dolaştırmak.
  - 6 — Köylülere oyunlar ve eğlenceler tertiplemelerinde yardım etmek.
  - 7 — Mahpuslara okuyup yazma öğretmek.
  - 8 — Mahalli yiyeceklerden bir sergi tertiplemek ve sergiyi gezenlerle bu yiyeceklerin daha iyi hazırlanması üzerinde konuşmalar yapmak.
  - 9 — Köylülere daha iyi kovan yapmayı öğretmek.
  - 10 — Köy kadınlarına dikiş, örgü ve nakış öğretmek.
- Birçok köy öğretmenlerinin köylülere bu gibi hizmet-

Watson Dickerman "Türkiye'de Halk Eğitimi Hakkında Rapor"

FASIL III

**Halk Eğitimcilerine
Türkiye'ye Yardım İşlerinde Yardım**

Fasil II halk eğitimcilerine engel olan güçlüklerin hülâsası ile nihayet buldu. Bu güçlükler çok büyüktür. Bunların giderilmesi için neler yapılabilir?

En mühim ihtiyacın, Türkiye'de halk eğitimcilerinin derdlerini derhal ele alıp bunları çarelendirmek yolunda devamlı surette çalışacak bir teşkilât olduğu görülüyor. Böyle bir teşkilât diğer bütün güçlüklerin önleminde de âmil olacağı cihetle tetkikimize bu teşkilâttan başlayalım.

Türkiye gibi merkezileşmiş bir memlekette böyle bir teşkilât herhalde merkezi hükümet içinde olmalıdır. Bu teşkilât bir bakanlıkta mı, yoksa bakanlıklar dışında mı olmalıdır? Müstakıl bir teşkilâtın birtakım faydaları olacaktır. Maarif Vekâleti tarafından yapılan ve üyeleri arasında diğer ilgili Vekâletlerin temsilcileri de bulunan Halk Eğitimi Semineri'nde bu noktaya işaret olunmuştur. Halk eğitiminin Türkiye'de muhtelif bakanlıklar tarafından yapılmakta olduğu müşahede olundu. İyi neticeler alabilmek için halk eğitimi yapan bakanlıkların aralarında işbirliği yapmaları lâzımdır. Müstakbel bir müstakıl teşkilât bu bakanlıklardan birinde kurulacak bir daireden daha fazla bu işbirliğini sağlayabilir.

Diğer taraftan, plânlı ve temkinli bir yürüyüş bakımından yeni işleri alışılmış şekillere uygun olarak başlamakta büyük fayda vardır. Türkiye Hükümetinde müstakıl teşkilât çok değildir. Bir yenisini kurmak birçok sual ve itirazlara yol açabilir. Basitlik ve sürat bakımından da bir halk eğitimi dairesini bir bakanlıkta kurmak daha iyi olacaktır.

Ek-2 Halk Eğitim Merkezleri Yönetmeliği

1 HAZİRAN 1963 (Resmî Gazete) Şahife: 11

500 lira maaşla Uluköy C. Savaç Yardımcılığına Hakîri C. Savaç Yardımcısı 14526 Mehmet Selâhattin Hekim,
500 lira maaşla Maraş C. Savaç Yardımcılığına Elbistan C. Savaç Yardımcısı 14566 Hasan Hayri Karadoğan,
500 lira maaşla Erzurum C. Savaç Yardımcılığına Refahiye C. Savaç Yardımcısı 14201 Aykut Kutlay,
500 lira maaşla Erzurum C. Savaç Yardımcılığına Eleşkirt C. Savaç Yardımcısı 15142 Altan Çulha,
500 lira maaşla Kars C. Savaç Yardımcılığına Çamardı C. Savaç Yardımcısı 14989 Bülent Reha Kontay,
500 lira maaşla Çıldır C. Savaç Yardımcılığına İspir C. Savaç Yardımcısı 14801 Fuat Topuz,
500 lira maaşla Perşembe C. Savaç Yardımcılığına Göksun C. Savaç Yardımcısı 14709 İbrahim Hilmi Kademir,
500 lira maaşla Hakkâri C. Savaç Yardımcılığına Nusaybin C. Savaç Yardımcısı 15032 Necati Coşkun,
500 lira maaşla Nusaybin C. Savaç Yardımcılığına Sason C. Savaç Yardımcısı 15234 Atif Doğan Ural,
Atanmışlardır.
2 — Bu kararı Adalet Bakanı yürütür.
28/5/1963
CUMHURBAŞKANI
C. GÜRSEL

Başbakan
I. İNÖNÜ
Adalet Bakanı
A. K. YÖRÜK

Dışişleri Bakanlığından :
1 — Üçüncü Derece Memurlardan Hikmet Tayri Anlı, Daniş Tunahgü, Rifat Ayanlar ve Necdet Kent İkinci Dereceye; 4598 sayılı kanunun 4 üncü maddesi gereğince Dördüncü Derece maaşını üst olarak almakta bulunan Beşinci Derece Memurlardan Celâl Ziyal, Sakıp Bayaz, Erçiment Tataroğlu, Şahin Uzgören, Cihat Rüştü Osan, Gündoğdu Üstün, Reşat Temizer, Celâdet Kıyası, Orhan Conker, Şinasi Oyman, Mesut Sontay, Nihat Dinç ve Beşinci Derece Memurlardan Özdemir Benler Dördüncü Dereceye; 4598 sayılı kanunun 4 üncü maddesi gereğince Beşinci Derece maaşını üst olarak almakta bulunan Altıncı Derece Memurlardan Mehmet Ali Temizalp, Osman Sirman, İhsan Akay ve Altıncı Derece Memurlardan Orhan İrmete, Fıtrat Atasel Beşinci Dereceye; 4598 sayılı kanunun 4 üncü maddesi gereğince Üçüncü Derece maaşını üst olarak almakta bulunan Yedinci Derece Memurlardan Nejat Aydın, Sabir Arınoğlu, Dündar Emin İdiz, Kemalettin Demirel, Niyazi Kalenderli, Behçet Türeman, İlhan Bakay ve Yedinci Derece Memurlardan Zübeyir Bensan Altıncı Dereceye; 4598 sayılı kanunun 4 üncü maddesi gereğince Yedinci Derece maaşını üst almakta bulunan Sekizinci Derece Memurlardan İzzet Yazgıncı ve Kemal Arıkap Yedinci Dereceye; 4598 sayılı kanun gereğince Sekizinci Derece maaşını üst olarak almakta bulunan Dokuzuncu Derece Memurlardan Nejat Taylan ve Aydın Alaçkaptan Sekizinci Dereceye yükseltılmışlerdir.
2 — Bu kararı Dışişleri Bakanı yürütür.
16/5/1963
CUMHURBAŞKANI
C. GÜRSEL

Başbakan
I. İNÖNÜ
Dışişleri Bakanı
F. C. ERKİN

Maliye Bakanlığından :
1 — Sarayönü - Özden Teknik Okulu inşaatından doğan alacağının tahsil işleğiyle İbrahim Tavlan tarafından Tarım Bakanlığı aleyhine açılan dava sonunda, Ankara Üçüncü Asliye Ticaret Mahkemesinden aldığı olan 28/11/1962 gün ve 283/271 sayılı karar temyiz edilmemesi, Danıştay Üçüncü Dairesinin 12/3/1963 gün ve 21/34 ve Genel Kurulum 8/4/1963 gün ve 47/55 sayılı kararlarına dayanılarak 4353 numaralı kanunun 29 uncu maddesi gereğince uygun görülmüştür.
2 — Bu kararnameyi Maliye Bakanı yürütür.
16/5/1963
CUMHURBAŞKANI
C. GÜRSEL

Başbakan
I. İNÖNÜ
Maliye Bakanı
F. MELEN

Maliye ve Tarım Bakanlıklarından :
1 — Ankara III Güdül İncesinin Ekişköprü mevkiinde yaptırılmakta olan Güdül Bendi II kısım inşaatı mütahhidi Ali İhsan Tekkeleş'e keşif bedelinin % 20 sinden fazla yapmış olduğu iş bedeli 78.286,38 liranın ödemesi suretiyle aradaki ihtilafın sülhen halli, Danıştay'ın 28/1/1963 tarih ve 1963-12/9 sayılı mütalâasına binaen uygun görülmüştür.
2 — Bu kararı Maliye ve Tarım Bakanları yürütür.
16/5/1963
CUMHURBAŞKANI
C. GÜRSEL

Başbakan
I. İNÖNÜ
Maliye Bakanı
F. MELEN
Tarım Bakanı
M. İZMEN

YÖNETMELİK

MİLLî Eğitim Bakanlığından :

Halk Eğitimi Merkezleri Yönetmeliği

Halk eğitimi merkezleri ve amaçları :

Maddesi 1 — Halk Eğitimi Merkezi, il ve ilçe merkezlerinde MİLLî Eğitim Bakanlığınca açılan bir Halk Eğitimi Kurumudur.

Maddesi 2 — Halk Eğitimi Merkezinin amaçları :

a) Vatandaşlara Atatürk devrimlerinin mânasını kavratmak; Cumhuriyet esaslarını ve demokratik yaşayışı benimsetmek, yurt düşüncesinde kökleştirmek; demokratik yaşayışın temel olan hür disiplin, karışıklık anlayış, sevgi, saygı ve hoş görürlük duygularını geliştirmek.

b) Vatandaşlara bilgi, hüner kazandırmak; vatandaşların bilgi ve hünerlerini, davranışlarını ve değer hükümlerini geliştirmek ve ilerletmek suretiyle toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasına eğitim yoluyla yardım ve kolaylık etmektir.

Görevleri :

Maddesi 3 — Halk Eğitimi Merkezinin başka görevleri şunlardır :

a) Okuma - yazma bilimsel vatandaşlar için halk dersaneleri açmasını teşvik etmek;

b) Vatandaşların temel ve genel bilgisini ve ana dilini geliştirmek için, gerekli kurları açmak;

c) Öğretim kurumlarında öğrenimlerini yapmamış yetişkinler için ilkököl, ortaokul ve ilçe bitirme kurslarını açmak;

d) Vatandaşların mesleklerini iyi seçmelerine, meslek edinmelerine ve işlerinde ilerlemelerine çeşitli yollarla yardım etmek;

e) Vatandaşların ilgi duyduğu tarih, coğrafya, aktüalite, ekonomi, sosyoloji, psikoloji ve benzeri konularında ve teknik alanda toplantılar düzenlemek, kurslar açmak;

f) Toplum kalkınması ve Halk Eğitimi konusunda sorumluluk almış resmî görevlilerle gönüllü elemanların ve önderlerin toplum kalkınması ve halk eğitimi konularında yetiştirilmeleri için kurslar açmak;

g) Konferanslar, açık oturumlar, paneller, sempozyumlar, konferanslar, tematiller, edebiyat toplantıları, çeşitli yarışmalar ve spor faaliyetleri, geziler, folklor gösterileri, kahramanlık günleri, grup müsabakaları, film gösterileri ve benzeri çalışmalar düzenlemek;

h) Halkın güzel sanatlarla karşı ilgisini teşvik edici çalışmalar yapmak ve güzel sanatlarda kabiliyeti görülenlerin geliştirilmelerine çeşitli yollarla yardım etmek;

Halk Eğitim Merkezleri Yönetmeliği

Sayfa: 12

(Resmî Gazete)

1 HAZİRAN 1963

- 1) Sergiler düzenlemek, mevcut sergi ve galerilerden ve mahallî müzelerden halkın geniş ölçüde yararlanmasını sağlamak için çalışmak;
- 2) Vatandaşların mesleki ve genel kültürlerini geliştirecek özellikte ve halk seviyesine uygun, yazın yapmak; bu türlü çalışmalarını teşvik etmek ve desteklemek; gerekirse halk eğitimi ile ilgili çeşitli yayınların yapılmasına önderlik etmek;
- 3) Folklor derneklelerini teşvik etmek ve desteklemek; sonuçlarının yayılmasına ve yayılmasına yardım etmek;
- 4) Höggestinde yetişmiş ünlü kişilerin biyografilerinin hazırlanmasını teşvik etmek ve desteklemek;
- 5) Höggestinin tarihi, kültürel, ekonomik ve turistik önem ve özelliklerinin tesbitine yönelik araştırmaya ve çalışmalarını teşvik etmek, desteklemek ve sonuçlarının yayılmasına ve yayılmasına yardım etmek;
- 6) Vatandaşların, bilhassa gençlerin boş zamanlarını değerlendirmelerine yardım için, gerekli her türlü eğitici çalışmalarını teşvik etmek, desteklemek, yapılıp biten çalışmaların geliştirilmesine yardım etmek, bu çeşitli çalışmalarda bulunmak;
- 7) Türk kadınının sosyal yapı içinde daha aktif hale getirilmesini konusunda gerekli çalışmalar yapmak, bu konuda kadın dernekleri ve kuruluşlarıyla alın bir işbirliği sağlamak;
- 8) Halkın, mevcut kütüphanelerden daha geniş ölçüde faydalanmalarını sağlamak için çalışmalarını teşvik etmek ve okuma salonları açmak;
- 9) Köylülük kültürel gelişmesine ve okuma ihtiyacının giderilmesine yardım için, köyde başta gazete, dergi ve kitap göndermeyi sağlamak için her türlü çalışmaları yapmak;
- 10) Böggestide, ekonomik önem olan veya karakteristik özellik taşıyan el ve ev sanatlarının geliştirilmesini, yayılmasını ve değerlendirilmesini yönelik çalışmalarını teşvik etmek;
- 11) Vatandaşlara, ihtiyaçlarını sezdirerek, onlarda öğrenme, daha iyi ve daha derin bir hayat seviyesine ulaşma isteğini uyandırmak; problemlerini kavramalarını, çözümlerine ve bu yönde örgütlenmelerine eğitici yollarla yardım etmek;
- 12) Başka kurum ve kuruluşlara ele alınan halk eğitimi çalışmalarının planlanmasını, planlarını uygulanmasını ve değerlendirilmesini yardım etmek, onların işbirliği yapmak;
- 13) Çevreden gelen istek ve ihtiyaçlara uygun diğer halk eğitimi çalışmalarını, imkânların elverişli oranda, yapmak.

Örgüt yöneline ve denetimine :

Madde 4 — Halk Eğitimi Merkezinin, bir Halk Eğitimi Merkezi Planlama Kurulu, çeşitli eğitici kolları ve bu işleri yürütmek için bir müdürlü bulunur.

Halk Eğitimi Merkezi Müdürü, ilgili valiliğin teklifi üzerine, Millî Eğitim Bakanlığınca atanır.

Halk Eğitimi Merkezi Müdürlüğünün atanmasında aşağıdaki nitelikler aranır :

- a) Öğretmen vasfı ve haklarına sahip olarak ilk ya da orta öğretim kurumlarında en az beş yıl başarıyla çalışmış olmak,
- b) Vücut ve ruhça sağlam, daimî ve dinamik olmak,
- c) Halk eğitimi işlerini karıştırmaya, ilgili ve sevgiyle bulunmak, halka hilmetten zevk duymak,
- d) Ferdi ve sosyal davranışlarıyla halka rehber ve önder olabilecek vasıfları halis olmak,
- e) Amir ve memurlarla, fert, toplum ve kurumlarla karşılıklı anlayış ve işbirliğini sağlayıcı olmak.

Madde 5 — Halk Eğitimi Merkezi Planlama Kurulu :

a) İl merkezinde; Millî Eğitim Müdürlüğünün başkanlığında Halk Eğitimi Başkanı, Teftiş Şefi, Halk Eğitimi Merkezi Müdürü ve eğitici kol başkanlarından;

b) İlçe merkezlerinde; ilköğretim müfettişinin (Birden fazla olduğu takdirde kendi aralarından seçecekleri birisinin) başkanlığında, ilköğretim Müdürü, Halk Eğitimi Merkezi Müdürü ve eğitici kol başkanlarından meydana gelir.

Madde 6 — Halk Eğitimi Merkezinde tiyatro, kültür ve yayın, güzel sanatlar, spor, folklor, mizah, gezi ve eğlence, kitaplık, fotoğrafçılık, çevreyi tanıma ve tanıtırma, köylülük, sosyal münasebetler, radyo ve sinema ile eğitim, sağlık ve benzeri kolların, çevrenin istek ve ihtiyaç dikkate alınarak, gerekli olanlar kurulur.

Madde 7 — Halk Eğitimi Merkezi Planlama Kurulunun ödevleri şunlardır :

- a) Halk Eğitimi Merkezinin yapacağı faaliyetlere ait, kol yönetim kurulları tarafından hazırlanan çalışma programlarını da dikkate almak suretiyle, usun veya kısa süreli çalışma programlarını hazırlamak ve programlarını hazırlanışında ihtiyaca göre, kurullardan veya dışardan seçeceği kişilerle gerekirse özel komiteyonlar kurmak;
- b) Uygulanan programların başarı derecelerini, karşılaşılan güçlükleri incelemek ve ileri için gerekli tedbirleri almak;
- c) Halk Eğitimi Merkezinin işletilmesine ve faaliyetlerine ait gerekli iş yönetmelikleri ve kol yönetmeliklerini hazırlamak veya hazırlamak, bunun için ihtiyaca göre, özel komiteyonlar kurmak ve hazırlanan yönetmelik tasarımlarını onaylamak;
- d) Halk Eğitimi Merkezi Müdürlüğünün yıllık çalışma planı ile ilgili tekliflerini inceleyerek kararlar bağlamak;
- e) Halk Eğitimi Merkezinin yıllık gelir ve giderlerini gösterir bütçeyle incelemek ve onaylamak;
- f) Yönetmelikle doğrudan yapılmaması lazım hasele olursa bu hususta Millî Eğitim Bakanlığınca, mevcut sebeplerini belirtmek suretiyle, teklifte bulunmak.

Madde 8 — Halk Eğitimi Merkezi Planlama Kurulu, normal olarak üç ayda bir defa, Kurul Başkanının teklifi ile toplanır. Görüşmelere başlanabilmeleri için üyelerin çoğunluğunun toplantıda bulunması lazımdır. Kararlar mevcut çoğunluğu ile alınır.

İl Halk Eğitimi Merkezi Planlama Kurulunun toplantılarına Millî Eğitim Müdürlüğünün katılmadığı hallerde, Halk Eğitimi Başkanı başkanlık eder.

Madde 9 — Halk Eğitimi Merkezi Kollarının Genel Kurulları, kollarında görevli olarak çalışmak isteyen aktif üyelerden ibarettir. Kolların yönetim kurulları ise, Kollar Genel Kurulu Üyelerinin kendi aralarından seçecekleri en az beş üyeden kurulur. Kol Başkanı, Kol Yönetim Kurulu tarafından Kol Yönetim Kurulu Üyesi arasından seçilir. Kol Yönetim Kurulu, aralarında iş bölünmü yapar.

Halk Eğitimi Merkezi Kollar Genel Kurulu, merkezde kurulmuş olan kolların yönetim kurullarından meydana gelir.

Madde 10 — Kol Genel ve Yönetim Kurullarının ödevleri ile Kol Başkanının ödevi, Kol Yönetmeliklerinde belirtilir.

Madde 11 — Halk Eğitimi Merkezi Kollar Genel Kurulu, yılda bir defa Kasım ayının ilk haftasında toplanarak kolların bir yıllık çalışmalarını değerlendirir ve yeni çalışma yılı ile ilgili istek ve dilekleri teahhüt eder. Kollar Genel Kurulu, gerekli hallerde Halk Eğitimi Merkezi Müdürlüğünün çağrısı ile toplanabilir.

Madde 12 — Halk Eğitimi Merkezi Müdürlüğünün ödevleri şunlardır:

- a) Halk Eğitimi Merkezinin yönetmeliklere, Millî Eğitim Bakanlığınca gönderilen emirlere uygun olarak yönetmek;
- b) Halk Eğitimi Merkezinin çalışma programına esas olacak teklifleri, eğitici kol başkanlarının görüşlerini de almak suretiyle, hazırlayıp Halk Eğitimi Merkezi Planlama Kuruluna sunmak;
- c) Halk Eğitimi Merkezi Kollar Genel Kurulu, Kol Genel ve Yönetim Kurulları toplantılarına katılmak ve adı geçen organların gereğine göre işlemlerini sağlayıcı teknik, metodik ve idari yardımları yapmak;
- d) Halk Eğitimi Merkezinin yıllık çalışma programlarının birer örneğini Millî Eğitim Müdürlüğü yoluyla Millî Eğitim Bakanlığınca göndermek; bu programların uygulanmasını ve yürütülmesini sağlamak;
- e) Halk Eğitimi Merkezinin yıllık çalışmalarını ve çalışmaların sonuçlarını, Millî Eğitim Bakanlığınca düzenlenen defter, çizelge ve rapor örneklerine işlemek ve bunların bir örneğini, tesbit olunan tarihte, Millî Eğitim Müdürlüğü yoluyla Millî Eğitim Bakanlığınca göndermek;
- f) Halk Eğitimi Merkezinde yapılan her türlü çalışmaları ilgili istatistikleri, sistemli bir şekilde tutmak ve saklamak;
- g) Halk Eğitimi Merkezinin, Planlama Kurulunun, ilçelerde Halk Eğitimi Planlama ve İşbirliği Kurulunun aynı-yarı işlerini yönetmek;
- h) Bütçenin hazırlanmasını ve uygulanmasını ile ilgili işlemleri yapmak ve gerekli defterlerin tutulmasını sağlamak;
- ı) Her mali yıl başında Millî Eğitim Bakanlığınca bütçenin 613 üncü fıkrasından gönderilen ödeneklerin Saymanlık Müdürlüğü bütçesinin halk eğitimi ile ilgili olan kısmı ve maddesine istikamli sağlamak, gönderilen ödenekten mali yıl sonuna kadar harcama yapmayan miktarın aynı maddesine sarfedilmek üzere Özel Saymanlığın yeni yıl bütçesine devrini gerçekleştirmek;
- j) Halk Eğitimi Merkezi ile ilgili bütçe teklifini Bakanlığınca teahhüt edilen tarihlere Millî Eğitim Bakanlığınca göndermek;

Halk Eğitim Merkezleri Yönetmeliği

1 HAZİRAN 1968

(Resmî Gazete)

Sayfa: 13

k) Halk Eğitimi Merkezine, her altı ayda bir olmak üzere çeşitli ihtiyaçlar için yapılan harcamasının müfredatlı listelerini, Bakanlığa tebliğ edilmiş esaslarla uygun olarak, ilde en geç 15 Eylül'de, ilincisini 15 Mart'ta Bakanlıkta bulundurmaya üzere göndermek;

l) Merkeze ait devalürların diğer eşya ve malzemenin, ayrıntılı talimatnamesi hükümlerine göre, kayıtlarına tutulmasını, korunmasını ve iyi kullanılmamasını ve iyi kullanılmamasını sağlamak;

m) Halk Eğitimi Merkezinde çalıştırılacak memurların, hizmet-llerinin ve kurs öğretmenlerinin tayin ve görevlendirme işlerini, tayin ve görevlendirilmeye yetkili makamlara teklif etmek;

n) Diğer halk eğitimi merkezleri ile fikir, program -mahallî idare Amirlerinin onayı alınmaksızın faaliyet alış verişi yaparak merkezlerarası işbirliğini sağlamak;

o) Halkın teşebbüsü ile meydana gelmiş kültürel ve eğitim derneklerini destekleyici ve geliştirici tedbirler almak ve bunlarla sıkı ve devamlı işbirliğini sağlamak;

p) Yangına karşı, yangın talimatnamesinde belirtilen her türlü tedbiri almak.

Madde 13 — Halk Eğitimi Merkezi ve görevli personelin eğitim, öğretim ve yönetim çalışmaları, 222 sayılı İlağretim ve Eğitim Kanununun 23 üncü maddesi uyarınca, ilağretim müfettişleri tarafından denetlenir.

Mali İşler :

Madde 14 — Halk Eğitimi Merkezine bütçesi Millî Eğitim Bakanlığınca, bütçenin 613 üncü faslından yardım olarak gönderilen ödemelerle il Özel İdare ve Halk Eğitimi Merkezine kurulduğu il ve ilçe belediye bütçelerine halk eğitimi çalışmaları için konulan ödenekler ve vatandaşların halk eğitimi çalışmalarına yardım amacı ile yapacakları ve özel idarelerin gelir fasullarına halk eğitimi çalışmalarına harcanmak şartı ile kaydedilecekleri bağışlarla karşılanır.

Madde 15 — Halk Eğitimi Merkezi ödenekleri, Halk Eğitimi Merkezi Müdürünün, ilerde millî eğitim müdürlüğü, ilerde kaymakamlık yoluyla valiliğe (Millî eğitim müdürlüğüne) yapacağı teklif üzerine il Daimî Encümeninin kararı ile :

a) Merkezin memur ve hizmetlilerinin ücreti, usula, aydınlatma, haberleşme, kurtarıcı, demirbaş ve diğer, küçük onarım, kira ve diğer giderleri;

b) Yönetmelik ve genelgede Halk Eğitimi Merkezlerine görev olarak verilmiş eğitim çalışmaları;

c) Merkez tarafından açılan kurslara gönderilen öğretmen bulunamadığı hallerde ve ancak kurs süresi boyunca istihdam edilmek üzere görevlendirilecek öğretmenlerin ücreti;

d) Eğitimsel kolların verimli çalışmaları için gerekli görülen müzik aleti, tuyp ve bantları, radyo, sinema ve fotoğraf makinası, agra-dieör, spor malzemesi, tiyatro çalışmaları için malzeme, kostüm ve benzeri eğitim materyali ve malzemesi gibi, hususlara harcanacaktır.

Madde 16 — Halk Eğitimi Merkezi, mevcut ödenegini daha geniş kitlelerin çeşitli konularda yetiştirilmelerine yönelik çalışmalara harcaması imkânlarını sağlayacak şekilde, çevresindeki, başta Millî Eğitim Bakanlığın kurumları olmak üzere, diğer resmî ve özel kurum ve kuruluşların her türlü eğitim materyali, yer, personel ve diğer imkânlardan yararlanma yollarını arayacaktır.

Genel Hükümler :

Madde 17 — Halk Eğitimi Merkezi, en az üç çalışma odası, ashenel bir salona, helâ ve lavabo ile elektrik ve su tesisatı bulunan binada açılabilir.

Madde 18 — Halk Eğitimi Merkezlerine ait binaların salon ve müstemilatı eğitim, öğretim, bilim, sanat, kültür ve her türlü toplumsal çalışmalara açıktır. Ancak buralarda siyasî eğitim olan çalışma ve toplantılara asla yer verilemez.

Madde 19 — Halk Eğitimi Merkezi bir yetiştirme eğitimi kurumu olduğundan, öğrenci durumundaki vatandaşları okul müfredat programlarına uygun olarak yetiştirmek için hiçbir faaliyet yapamaz. Ancak

öğrenci durumundaki vatandaşların eğitimsel kol çalışmaları ile kültürel tipteki halk eğitimi çalışmalarından yararlanmaları sağlanacağı gibi Halk Eğitimi Merkezi, yapacağı halk eğitimi çalışmalarında öğrenci durumundaki vatandaşların bilgi ve hünerlerinden yararlanma yollarını arayacaktır.

Madde 20 — Halk Eğitimi Merkezi her türlü resmî ve özel kurum ve kuruluşlarca yapılmakta bulunan faaliyetlerin dışında, mahallî istek ve ihtiyaç cevap olacak diğer çalışmaları yapacak, ancak başka kurum ve kuruluşlarca yapılmakta bulunan çalışmalar istek ve ihtiyaç karşılanamaz durumda ise aynı tipteki çalışmaları da yapacaktır.

Madde 21 — Mahallen ihtiyaç duyulan bir halk eğitimi çalışmasına başlanılmaz, fakat bu çalışma başka kurum ve kuruluşlarca ele alınabilir özellikte ise, Halk Eğitimi Merkezi, ilgili kurum ve kuruluşları teşvik etmek, teknik, metodik ve merkez imkânlarının elverişli oranda materyal yardımı yapmak suretiyle bu tip çalışmalara önderlik edecektir.

Söz konusu kurum ve kuruluşların bu türlü çalışmaları yapamamaları halinde, Halk Eğitimi Merkezi; ilerde Millî Eğitim Müdürü, Halk Eğitimi Başkanı ve Halk Eğitimi Merkezi Müdürü; ilerde kaymakam, ilağretim müdürü ve Halk Eğitimi Merkezi Müdürünün müpterek kararı ile ve karara esas olacak gerekçeyi Millî Eğitim Bakanlığın'a bildirmek suretiyle, gerekli çalışmaları yapacaktır.

Madde 22 — Halk Eğitimi Merkezi, kültürel tipteki halk eğitimi çalışmalarından yalnız yakın çevre halkının değil, ileri sınırlar içinde yapılmakta bulunan vatandaşların da yararlanmalarını sağlayıcı tedbirleri alır.

Madde 23 — Halk Eğitimi Merkezi, il ve ilçe Danışma ve İşbirliği Kurulunca hazırlanan yıllık halk eğitimi veya toplum kalkınması planlarında yer alan il ya da ilçe çapındaki çalışmalara, yürütme ile ilgili olarak saptanan koordinasyon ve işbirliği esaslarının sağlandığı imkânların elverişli oranda katılır ve gerekli çalışmaları yapar.

Madde 24 — Halk Eğitimi Merkezinde aşağıdaki defter, kayıt, dosya ve belgeler Millî Eğitim Bakanlığınca saptanan örneklere uygun olarak tutulur :

- 1 — Gelen ve giden evrak dosyası,
- 2 — Demirbaş eşyanın alınması, silinmesine, maliyetine ait dosya,
- 3 — Tayin ve nakil ile ilgili yazışma dosyası,
- 4 — İstatistik dosyası,
- 5 — Bütçe teklifi ile ilgili dosya,
- 6 — Para zarfıyla ilgili gelir ve gider dosyası (Harcamalar),
- 7 — Teftiş ve murakabeye ait dosya,
- 8 — Çalışmalara ait plan ve rapor dosyası,
- 9 — Tebliğler dergisi koleksiyonu,
- 10 — Kol faaliyetlerine ait dosyalar ve yönetmelikler (Her kolun kendi faaliyetine ait dosya),
- 11 — Halk Eğitimi Merkezi yıl sonu çalışma rapor ve sonuçları,
- 12 — Personel sicil defteri,
- 13 — Ödenek defteri,
- 14 — Demirbaş eşya defteri,
- 15 — Çalışma defteri (Günlük işlerin kaydına mahastur),
- 16 — Posta simmet defteri,
- 17 — Kitaplık defteri,
- 18 — Kurs belge defteri.

Madde 25 — Bu Yönetmeliğin uygulanmasına başlandığı tarihten itibaren «863» sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanmış olan Yönetmelik yürürlükten kaldırılmıştır.

Madde 26 — Bu Yönetmelik, yayımı tarihinden itibaren yürürlüğe girer.